سەرسورهێنەرەکانی قورئان

د. گاری میلر

وەرگێرانی : ماهر بشیر بکر

٢٠٠٩

سەرسورهێنەرەکانی قورئان بابەتێك نین کەبە تەنها لەلایەن موسڵماناوەوە بانگەوازی بۆ کرابێت، ئەوانەی کە ڕێزو بەها بۆ ئەو پەرتووکە دادەنێن و دڵخۆشن پێی ،بەلکو لەلایەن بێباوەڕەکانیشەوە قورئان بە پەرتووکێکی سەرسورهێنەر دادەندرێت. لەڕاستیدا خەڵکانێکی زۆر هەن کە ڕکیان لە ئایینی ئیسلام دەبێتەوە، بەلاّم تاکو ئێساش قورئان بە سەرسورهێنەر ناوزەند دەکەن.

د. گاری میلر

ناوەڕۆكی ئەم پەرتووكە

- پێشەكی.
- بازرگانی دەریا.
- بچوكترین شت.
- هەنگوین.
- پێغەمبەر محمد(د.خ) و قورئان.
- ڕێبازی زانستی لە قورئاندا.
- بەڵگەی هەڵخەڵەتاندن.
- لە زانایان بپرسە.
- زانستی كۆرپەلەناسی
- كاردانەوەی گومانلێكراوان.
- جیۆلۆجی.
- پێشتر ئەوەت نەزانی بوو!.
- سەلماندنی ڕاستیەتی.
- ڕێبازەكەی.
- بەكارهێنانی بەدیلەكانی.
- گرفتی ڕەخنە.
- سروشێك – أبو لەهەب –
- كۆچ كردن.
- ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ وەزیرێكدا.
- سەرچاوەی قورئان.
- دەروونناسی.
- پەرتووكی كاسۆلیكی نوێ.
- گەواهی نامەی ژیری.
- بەرپرسیاریەتی سەلماندنی ڕەخنە.
- بنچینەی ژیان و دنیا.
- ووتووێژی زیاتر لەسەر بەڵگەی هەڵخەڵەتاندن.
- خەڵكی ئەم پەرتووكە.
- ڕێبازی ماتماتیكی.
- مێینەی مێشهەنگوین.
- خۆر
- كاتی وولاتان
- كۆتایی.
  - پاشكۆی یەكەم
  - پاشكۆی دووەم

پێشەکی...

ئەوەی کە بێباوەڕان سەرسام دەکات، بە تایبەتی ئەوانەی کەلە نزیکەوە بە ووردی سەیری قورئان دەکەن، ئەوەیە کە ئەم پەرتووکە بەو جۆرە دەرناکەوێت کە ئەوان چاوەڕوانی لێدەکەن و پێیان خۆشە. ئەوەی کە بێباوەڕان پێشبینی لێدەکەن ئەوەیە کە قورئان بە پەرتووکێکی کۆن لەقەڵەم دەدەن و دەیگێڕنەوە بۆ چواردە سەدە پێش ئێستا لە بیابانی (دوورگەی) عەرەبیدا. پێشبینیان دەکرد کە ئەو قورئانە دەبێت وەکو پەرتووکێکی کۆنی بیێت لەو بیابانەدا. بەڵام دواتر بۆیان دەرکەوت کە ئەو قورئانە ئەو پەرتووکە نیە کە ئەوان پێشبینیان لێدەکرد. سەرەای ئەمەش، یەکەمین شت کە هەندێك خەڵك پێشبینی دەکەن ئەوەیە کە لەبەر ئەوەی قورئان پەرتووکێکی کۆنەو لە بیابانەوە سەری هەڵداوە، بۆیە دەبێت باسی بیابانەکان بکات. بەڵێ ڕاستە قورئان باسی بیابان دەکات، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا باسی دەریاش دەکات وەکو ئەوەی کەلە ناو گەردەلوولی دەریادا بێت وایە.

بازرگانی دەریا :

چەند ساڵانێك لەمەو بەر، لەلای ئێمە لە تۆرۆنتۆ –کەنەدا- گەردەلولێك هەڵی کردوو و پیاوێکی بازرگانی دەریایی لەگەڵ خۆیدا هێنا (بۆ تۆرۆنتۆ) ، کە ئەم گەردەلووە وای لێکردبوو ئەم پیاوە لە دەریادا ژیان بەسەر ببات. موسڵمانێکیش تەفسیرێکی قورئانی پێبەخشی بۆ ئەوەی بیخوێنێتەوە. ئەو بازرگانە دەریایەش هیچ زانیاریەکی دەربارەی مێژووی ئیسلام نەدەزانی. بەڵام خۆشی لە خوێندەوەی قورئان وەردەگرت. کاتێك لە خوێندەوەی قورئانەکە تەواو بوو، قورئانەکەی گەڕاندەوە بۆ موسڵمانەکەو لێی پرسی : " ئەو محمدە (د.خ) ئایا دەریاوان بوو؟ چونکە تێگەیشتبوو لەوەی کە چۆن قورئاندا بە ووردی باس لە گەردەلولی دەریادا دەکات. کاتێکیش موسڵمانەکە پێی فەرموو : لە ڕاستیدا محمد (د.خ) لە بیاباندا ژیاوە " ، کە ئەمەش وەڵامێکی تەواو و بەس بوو بۆی، بۆیە دەسبەجێ ئیسلامی لە باوەش گرتو موسڵمان بوو.

ئەو بازرگانە وەسفەکانی قورئانی لە مێشکی خۆیدا چاپ کربوو چونکە لەبەر ئەوەی لەناو گەردەلولی دەریادا ژیابوو، دەیزانی کە هەریەکێك ئەو وەسف کردنەی نوسیبێت ئەوە دەبێت کەسێك بووبێت کە لەناو ئەو گەردەلولەدا ژیابێت. ئەو وەسف کردنەی کە دەڵێ " شە پۆڵ لەسەر شە پۆڵ بدات بەسەریدا، لە سەرڕوشیەوە هەور دایگرتبێت " ﴿ س – النور – ٤٠ ﴾، ئەمە وەسف کردنی کەسێك نیە کە پێشبینی گەردەلولی دەریا دەکات کە وابێت بۆ ئەوەی بینوسێتەوە، بەلکو ئەم وەسف کردنە نوسراوەتەوە لەلایەن کەسێکەوە کە دەزانێت گەردەلولی دەریا چۆنەوە چون دەبێت. ئەمەش نمونەیەکە لەوەی کە چۆن قورئان ناتواندرێت ببەسترێتەوە بە کات و شوێنی دیاری کراو. بێگومان بیرو بۆچونە زانستیەکانیش دەریان خستووەو سەلماندویانە کە سەرچاوەو ڕەگو ڕیشەی قورئان پێناچێت لە بیابانەوە بوبێت چواردە سەدە لەمەوبەردا.

بچوکترین شت :

پێش دەستپێکردنی پێغەمبەرایەتی محمد (د.خ) بە چەندەها سەدەدا، بیردۆزێکی بەناوبانگی گەردیلەیی هەبوو کە لەلایەن فەیلەسوفی یۆنانی – دیمۆ کریوتس –داهێندرابوو. خۆی و ئەو کەسانەی کەلە دوای ئەو هاتن بڕوایان وابوو کە گەرد لە شتێکی زۆر بچووك پێکهاتووە کە ناتواندرێت دابەش بکرێت و وەسف بکرێت کە پێی دەڵێن ئەتۆم. هەروەها عەڕەبەکانیش بەبەردەوامی مامەڵەیان لەگەڵ ئەو بیردۆزەدا دەکردو بڕوایان پێی هەبوو. لە ڕاستیدا ووشەی عەرەبی (**ذرّة**) بە زۆری بەکاردەهات بۆ بچوترین گەردیلەی ناسراو لەلایەن ئادەمیزادەوە. بەڵام زانستی سەردەم و پێشکەوتوو دەریان خستووە کە بچوکترین یەکەی گەردیلەی وەك ئەتۆم هەموو تایبەتمەندیەکانی وەکو توخمەکانی وایە کە دەتواندرێت دابەش بکرێت بۆ بەشە پێکهاتووەکانی . ئەمەش بیردۆزێکی نوێیە، ئەو پێشکەوتنەی کەلە سەدەی ڕابردوودا هاتە کایەوە، تاکو ئێستاش بە بایەخی و گرنگیەوە سەیری ئەو بیردۆزە تازەیە دەکات. بەڵام ئەو زانیاریانە زۆر لە مێژە لە قورئاندا ئاماژەو دۆکیومێنت کراووە. لە سورەتی ﴿ السبأ – ٣ ﴾ ئاماژە دەکات بەوەی کە " ئەو زاتە (خوا) زانایە بە ئەندازەی کێشی گەردیلەیەك لە ئاسمانەکان و زەویدا، هەروەها لەویش بچووکتر..... " . بێگومان چواردە سەدە پێش ئێستا ئەو ووتەیە ووتەیەکی نامۆ و شاز بوو تەنانەت بۆ موسڵمانانیش. ووشەی (**ذرّة**) کە بچووکترین شت بوو بوونی هەبوو. لە ڕاستیدا ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە قورئان ماوەی بەسەر ناچێت (کۆن نابێت) وە لەکاریش ناکەوێت.

هەنگوین :

نمونەیەکی تر لەوەی کە کەسێك لەوانەیە پێشبینی بکات بیدۆزێتەوە لە ناو پەرتووکێکی کۆنی (وەك قورئان) ئەوەیە کە ئاماژە بۆ بابەتەکانی تەندروستی دەکات کە بە چارەسەری کۆن و لەکارکەوتووی دادەنێت. سەرچاوەکانی مێژووی جۆراوجۆر ئاماژە بەوە دەکەن کە پێغەمبەران هەندێك ڕێنماییان بەخشیووە لە بارەی تەندروستی و پاکو خاوێنییەوە. بەلاَم تاکو ئێستا زۆربەی ئەو ڕێنماییانە لە قورئاندا ئاماژەیان بۆ نەکراوە. بێباوەڕانیش هەرکە چاو بە قورئاندا دەخشێنن، پێیان وایە کە ئەم لایەنە فەرامۆشکراوەو لادراوە. ناتوانن تێبگەن لەوەی کەوا بۆچی پەروەردگار ئەو زانیاریە بەسوودانەی لە قورئاندا باس نەکردووە. هەندێك لە باوەڕداران هەولْ دەدەن کە نەبوونی ئەو زانیاریانە لە قورئاندا بگەڕێننەوە بۆ ئەو فاکتەرانەی خوارەوە:

هەرچەندە ڕێنمایی پێغەمیەران دیارەو پەیوەستە بەو کاتەی کە تێیدا ژیاوون، پەروەردگار بە ژیری و دانایی بێپایانی خۆی زانیویەتی کە سەردەم و زەمانێکدا دێت کە پێشکەوتنە زانستی و پزیشکیەکان وادەکەن هەندێك لە ڕێنمایەکانی پێغەمبەران کۆن بن و لەکار بکەون. ئینجا کاتێك کە داهێنانێك دێتە کایەوە، خەڵکی لەوانەیە بڵێن ئەو زانیاریانە بە درۆ دەخەینەوە کە پێغەمبەران ووتویانە. بۆیە، هەر لەوکاتەوە پەروەردگار هیچ دەرفەتێکی بە بێباوەڕان نەداوە کە ڕەخنە لە بە درۆخستنەوەی قورئاندا یاخود ڕێنمای و ئامۆژگاریەکانی پێغەمبەراندا بگرن. پەروەردگار لە قورئاندا تەنها ئەو زانیاری و نمونانەی باس کردووە کە دەتوانن خۆیان بگونجێنن لەگەڵ سەردەم و کاتدا.بەلاَم کاتێك یەکێك بە ووردیەوە سەیری ڕاستی قورئان دەکات لەو ڕوانگەیەی کە قورئان سروشێکی (وەحییێکی) ئاسمانیە، ئەوە دەسبەجێ ئەو بابەتە زیندووانە تێکەلاَوی هەلْوێستە دروستەکەی دەبێت وەهەروەها هەڵەی ئەو گفتوگۆیانەی بۆ ڕوون دەبێتەوە و دەتوانێت تێیان بگات.

پێویستە بزاندرێت کە قوورئان سروشێکی ئاسمانیە، بۆیە هەموو ئەو زانیاریانەی کە تێیدا هاتوون سەرچاوەکەی ئاسمانین (خواین). پەروەردگار لە خودی خۆیدا قورئانی دابەزاندووە. قورئان ووشەی پەروەردگارە، کە پێش دروستبوونی (قورئان) ئەو ووشانە بوونیان هەبووە. بۆیە ناتواندرێت هیچ شتێکی لیْ زیادبکرێت، دەربهێندرێت یان بگۆڕدرێت. لە بنەڕەتدا قورئان بوونی هەبووە و تەواو بووە پێش ئەوەی پێغەمبەر محمد (د.خ) هەبوبێت. کەواتە ناتواندرێت هیچ ووشەیکی تایبەتی پێغەمبەر یاخود ڕێنمایی و ئامۆژگاریەکانی لەخۆ گرتبێت. لەخۆگرتنی ئەو زانیاریانەش بەڕاشکاوی بەرپەرچی ئەو مەبەستانە دەداتەوە کە قورئان بۆ کام مە بەست دابەزیووەو بوونی هەیە، سازشی دەسەلاَتی دەکات و وای لیْ دەکات کە ڕاست و ڕەسەن نەبێت وەکو سروشێکی خوایی.

سەرئە نجام، هیچ چارەسەرێکی دروست نیە لە قورئاندا کە کەسێك بتوانێت بانگەشەی بۆ بکات کە کۆن و لەکارکەوتووە، هەروەها قورئان بیروبۆچونی ئادەمیزادی تێدا نیە دەربارەی ئەوەی کە کام شت باشەو سوودی هەیە بۆ تەندروستی، یان کام خواردن باشە کە بیخۆی، یاخود کام دەرمان باشەو چارەسەرە بۆ ئەو نەخۆشیە. لە ڕاستیدا، قورئان تەنها باسی لە یەك مادە (بابەت) کردووە کە پەیوەستە بە چارەسەرکردنی پزیشکی، وە هیچ کەسیش ناتوانێت ململانێی لەگەڵدا بکات لەسەر ئەو بابەتەدا، ئەو بابەتەش کە قورئان ئاماژەی بۆ کردیە بریتیە لە هەنگوین، لە خواردنیدا چاك بوونەوە (شفاء) هەیە. دلنیاشم لەوەی کە هیچ کەس نیە قسەی لەسەر ئەم بابەتە هەبێت ! .

پێغەمبەر محمد (د.خ) و قورئان :

گەر یەکێك پێی وابێت قورئان بەرهەمی بیروبۆچوونی ئادەمیزادە، دەبێت پێشینی ئەوەش بکات کە هەندێك ڕەنگدانەوەی لەسەر بیروبۆچوونی ئەو ئادەمیزادەدا هەیە کە دایناوە. لە ڕاستیدا ئینسایکلۆپیدیای (پەرتووکی بەڵگەداری) و پەرتووکە جۆر بەجۆرەکانی تر بانگەشەی ئەوە دەکەن کە قورئان بەرهەمی بێهۆشیە کە محمد (د.خ) چێشتوویەتی. ئەگەر ئەو بانگەشەیە ڕاست بوایە، کە سەرچاوەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە هەندێك گیروگرفتی سایکۆلۆجی لە مێشکی محمدا (د.خ) هەبووە، ئەوە بەڵگەی ئەو ڕاستیە دەبوایە لە قورئاندا دەربکەوتایە. جا ئایا ئەو بەڵگانە هەن لە قورئاندا ؟ بەمەبەستی دیاریکردنی کە ئاخۆ هەن یاخود نا، پێش هەموو شتێك دەبێ ئەو کەسە ئەو شتە دیاری بکات کە دەیەوێت لەو کاتەدا لە بیری خویدا بنێت، پاشان، بەدوای ئەو بیرۆکانە و ڕەنگدانەوەیان بگەڕێت لە قورئاندا.

زانیاریەکی گشتی یە (هەموو کەس دەیزانێت) کە محمد (د.خ) ژیانێکی سەختی هەبووە. هەموو منداڵەکانی پێش خۆی مردن تەنها یەکێکیان نەبێت. بۆ چەندەها ساڵ هاوسەرێکی هەبووە کە زۆر خۆشەویست و گرنگبووە بۆی، هاوسەرێك کە نەك تەنها پێش مەرگی کەوت، بەلکو لە کاتێکی زۆر هەستەوەرو گرنگدا کۆچی دوایی کرد. لەڕاستیدا، ئەو هاوسەرەی پێغەمبەر بە هەموو مانای ووشە ئافرەت بوو چونکە لەو کاتەی کە پێغەمبەر یەکەم وەحی بۆهاتە خوارەوە، گەڕایەوە ماڵەوە بۆلای ئەو هاوسەری و زۆر دەترسا. بێگومان ئەگەر بێتو ئەمڕۆ کەسێك تووشی حاڵەتێکی ناخۆشو دژوار بێت وە هەوڵ بدات کەسێکی تر بدۆزێتەوەو پێی بڵێت : " من لە ترسان ڕام کرد بۆ ماڵەوە بۆلای خێزانەکەم " ئەوە کەس ناتوانێت بەو جۆرە بێت. بەڵام پێغەمبەر هەستی بە دڵخۆشیەکی زۆر دەکرد لەگەڵ ئەو هاوسەرەیدا بۆ ئەوەی بتوانێت کارەکەی ئەنجام بدات. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە ئەو ئافرەتە، ئافرەتێکی بەهێزو کاریگەر بووە. لەگەڵ ئەوەی کە ئەو بابەتانە چەندی بابەتێکی کەمن کەلە بیرو هۆشی پێغەمبەردا هەبووینە، بەڵام بەسن لە خەستی و چڕیدا بۆ سەلماندنی ووتەکانم.

قورئان ئاماژەی بە هیچ یەك لەو بابەتانە نەکردووە، نە کۆچی دوایی منداڵەکانی، نە کۆچی دوایی هاوەڵە خۆشەویستەکانی، نە کۆچی دوایی خێزانی، نە ترسانەکەی لە وەحی یەکەم جاری، کە زۆر بە جوانی بەشداری کرد لەگەڵ هاوسەرەکەی، هیچ شتێك لەوانە ئاماژەیان بۆ نەکراوە لە قورئاندا. بەڵام ئەو بابەتانە دەبوایە ئازاری بدەن، بێزاری بکەن، ببنە مایەی ناخۆشی و خەمۆکی لە ماوەی ژیانیدا. بۆیە، گەر قورئان بەرهەمی ڕەنگدانەوەی سایکۆلۆجی محمد (د.خ) بوایە، ئەوە دەبوایە ئەو بابەتانەو ئەوانی تریش باو بان یاخود بەلایەنی کەمەوە باسکرابان لە قورئاندا.

ڕێبازی زانستی لە قورئاندا :

لەڕاستیدا، ڕێبازی زانستی لە قورئاندا کارێکی گونجاوەو دەکرێت، چونکە قورئان بە شێوەیەکە گشتی شتێکی تایبەتی پێشکەش کردووە کەلە پەرتووکی پیروزی ئایینەکانی تردا پێشکەش نەکراون. ئەمەش داخوازی زانایانە. ئەمڕۆ خەڵکانێکی زۆر هەن کە بیرو بۆچون و بیردۆزیان هەیە دەربارەی چۆنیەتی بەڕێوەبردن و کارکردنی گەردوون. ئەو خەڵکانەش لەهەموو شوێنێکدا باسی دەکرەن، بەڵام زانایان بێزاربوون لە گوێ گرتن لەو خەڵکانە. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە ئەو زانایانە لە سەدەی ڕابردوودا بەو خەڵکانەیان گووت : ئەگەر بیردۆزێکتان هەیەلەسەر ئەو بابەتە، بێزارمان مەکەن بەو بیردۆزە هەتا لەگەڵیدا ڕێگایەکمان پیشان دەدەن کە دەیسەلمێنێت ئاخۆ ئێوە ڕاست دەکەن یاخود هەڵەن.

ئەو جۆرە بەڵگانەش بە تەواوەتی لەبەر ئەوەن کە بۆچی زانایان گوێیان گرت و بایەخیان بە ئەنشتاین دا کاتێك کە بەرەو دەست پێکردنی ئەم سەدەویە دەڕۆیشتن. ئەنشتاین بیردۆزێکی تازەی داهێناوە کە دەڵێت : بڕوام وایە کە گەردوون وەك ئەمە کار دەکات (نوسەر باسی بیردۆزەکەی بە تەواوەتی

نەکردووە) ، سێ ڕێگاش هەن بۆ سەلماندنی ئاخۆ من ڕاست دەکەم یاخود هەڵەم ؟ بۆیە، زانایان بیردۆزی ئەنشتاینیان کردە بەڵگەو لەملوەی شەش ساڵدا سەلماندنیان کە هەرسێ ڕێگاکەی (بیردۆزەکەی) ڕاست بوون، بەڵام ئەمە نایسەلمێنێت کە ئەنشتاین بلیمەت بوو، بەلکو ئەوە دەسەلمێنێت کە شایانی ئەویە گوێی لێ ڕابگیرێت چونکە ئەو دەڵێت " ئەوە بیرۆکەی خۆمە، ئەگەر تۆش دەتەوێت هەوڵ بدەیت کە هەڵەی من بسەلمێنیت، ئەوە ئەم کارو ئەم کار ئەنجام بدە " .

ئەمەش بەتەواوەتی ئەوەیە کە قورئان بە بەڵگەی هەڵخەڵەتاندن دایدەنێت. هەندێك لەوانە کۆنن (لەمەشدا، سەلماندوویانە کە ئەمە ڕاستە) . وەهەروەها هەندێکیش تاکو ئەمڕۆش بوونیان هەیە. بە شێوەیەکە گشتی باسکراوە کە " ئەگەر ئەم پەرتووکە (قورئان) ئەوە نەبێت کە بانگەشەی بۆ دەکرێت، ئەوە ئەو کارەی کە پێویستە ئەنجامی بدەیت ئەوەیە کە هەر کارێك بکە بیسەلمێنە کە ئەمە درۆیەو ڕاست نیە " . بێگومان، لە ماوەی (١٤٠٠) ساڵدا هیچ کەس نەیتوانیووە ئەو کارە بکات. بۆیە هێشتا هەر بەڕاست و ڕەسەن دادەندرێت.

بەڵگەی هەڵخەڵەتاندن :

من پێشنیارێکت بۆ دەکەم، ئەگەر هاتوو جارێکی تر کەوتیە ناو گفتوگۆ لەگەڵ کەسێکدا دەربارەی ئیسلام، وە ئەو کەسەش دەیگووت من لەسەر حەقمو تۆ هەڵەی، ئەوە واز لەهەموو ئەو گفتوگۆیانە بهێنەو ئەو پێشنیارەی بۆ بکەو پرسیارێکی ئاراستە بکە : "ئایا هیچ بەڵگەیەکی هەڵخەڵەتاندن لە ئایینەکەی تۆدا هەیە ؟ وە ئایا هیچ شتێك لە ئایینەکەی تۆدا هەیە بیسەلمێنێت کە تۆ هەڵەی گەر هاتو من توانیم بیسەلمێنم بۆت کە هیچ شتێکی وا لە ئایینەکەی تۆدا بوونی نیە ؟ " کەواتە، هەر لە ئێستاوە من پەیمانت پێدەدەم کە خەڵك هیچ شتێکی وایان نیە، نە بەڵگە، نە سەلماندن، نە هیچ شتێکی تر. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە ئەوان لە دەوری ئەو بیرۆکەیە ناسوڕێنەوە کە پێویس ناکات ئەمڕۆ بڕوا بە چی دەکەن، بەلکو پێویست دەکات کە دەرفەتێك بە کەسانی تر ببەخشرێت بۆ ئەوەی بیسەلمێنن کە ئەوان لە هەڵەدان، بەڵام ئیسلام ئەم کارە دەکات.

باشترین نمونەش لەوەی کە چۆن ئیسلام دەرفەت بە ئادەمیزاد دەبەخشێت بۆ ئەوەی ڕاستی و هەڵە بسەلمێنێت ئەوەیە کە لە سوڕەتی چوارەمینی قورئاندا ئاماژەی بۆ ئەمە کردووە. لەڕاستیدا زۆر سەرسام بووم کاتێك بۆ یەکەمین جار ئەو بەرەنگاربوونەوەیەم دۆزیەوە کە لە ﴿ س – النساء - ٨٢ ﴾ باس دەکات کە :

" ئەوە بۆ ئەوانە سەرنجی قورئان نادەن و لێکی نادەنەوە و لێی ووردنابنەوە ؟ خۆ ئەگەر لەلایەن کەسێکی ترەوە بوایە جگەلە خوا بێگومان جیاوازی و دژایەتیەکی زۆریان تێدا دەدۆزیەوە " .

ئەمەش بەرەنگاربوونەوەیەکی بە هێزو گەورەیە بۆ بێباوەڕان. بە شێوەیەکی سەرەکی،بانگەشەیان دەکات بۆ ئەوەی کە هەڵەکانی (قورئان) بدۆزنەوە. لە ڕاستیدا، ڕاستی و دژواری ئەو بەرەنگاربوونەوەیە لەلایەك دابنێ، پێشکەش کردنی ڕاستی ئەو جۆرە بەرەنگاربوونەوەیە لە یەکەم شوێندا نەك هەر لە سروشتی مرۆڤدا نیە بەلکو دژی کەسایەتی ئادەمیزادیشە. کەسێك کە تاقیکردنەوەی ئەنجام نەدابێت وەدوای تەواو بوونی تاقیکردنەوەکەش تێبینیەکانی خۆی بنوسێتەوەو بیدات بە مامۆستاکەو پێی بڵێت : " ئەو تاقیکردنەوەیە زۆر باش بوو. هیچ هەڵەیەکی تێدا نەبوو. ئەگەر دەتوانی هەڵەیەکی تێدا بدۆزەوە ! ". هیچ کەس ناتوانێت ئەو کارە بە تەنیا بکات. مامۆستاکەش ناخەوێت تاکو هەڵەیەك نەدۆزێتەوە ! . بەڵام ئەمەش هەمان ئەو ڕێگایەی قورئانە کە خەڵك نزیك دەکاتەوە.

لە زانایان بپرسە :

هەڵوێستێکی تری گرنگ کەلە قورئاندا ئاماژەی بۆ کراوە وەبە بەردەوامی ئامۆژگاری بە خوێنەرانی دەبەخشێت. قورئان ئاگاداری خوێنەران دەکاتەوە دەربارەی ڕاستیە جۆربەجۆرەکان و دواتر ئامۆژگاریان دەکات کە " ئەگەر دەخوازن زۆر شت بزانن دەربارەی ئەو بابەت و ئەم بابەت، یاخود گەر گومانیان هەیە لەوەی کە ووتراوە، ئەوە دەبێ پرسیار لە وانە بکەن کە خاوەنی زانست و زانیارین " . ئەمەش هەڵوێستێکی تری سەرسوڕهێنەری قورئانە. شتێکی ئاساییە کە پەرتووکێك داندرابێت لەلایەن کەسێکەوە بەبێ مەشق کردن لەسەر جوگرافیا، ڕووەك ناسی، جیۆلۆجی...یاخود هەر بابەتێکی تر، دواتر ئامۆژگاری خوێنەرانی دەکات کە ئەگەر هاتوو گومان یا هەرپرسیارێکیان هەبوو ئەوە دەتوانن ئاراستەی پسپۆران و شارەزایانی بکەن. بەلاّم ئەمە دۆزینەوەیەکی سەرسوڕهێنەرە. گەر بێتو یەکێك سەیری کارەکانی زانایانی ئیسلام بکات پێش چەندەها سەدە لەمەو بەردا، ئەوە بۆی دەردەکەوێت کە کارەکانیان پڕبووە لە دەستەواژەی وەرگرتوو لە قورئاندا. ئەو کارانەش ئاماژەیەکن بۆ ئەوەی کە ئەوان لێکۆڵینەوەیان لەو شوێنەدا ئەنجامداوە، بەدوای ڕاستیەکاندا گەڕاوون. هەروەها سەلماندوویانەوە و جەختیان لەسەر کردۆتەوە کە ئەو هۆکارانەی بە دوایدا گەڕاوون لێرەو لەوێ، ئەوە ئەو ڕاستیانە بووە کەلە قورئاندا ئاماژەیان بۆ کراوە.

بۆ نمونە، قورئان ئاماژەی بۆ ڕەسەنی (ئەصلی) ئادەمیزاد کردووە، پاشان بە خوێنەران دەفەرموێت : " لێکۆڵینەوەی لەسەر بکەن " قورئان دەرفەتی بە خوێنەران داوە کە سەیر بکەن و دواتر فەرمویەتی کە دەبێت یەکێك هەبێت زۆر شت بدۆزێتەوە دەربارەی ئەمە. ئەمەش ئەو جۆرە بابەتانەیە کە ئەمڕۆ موسڵمانان بە شێوەیەکی زۆر پێدەچێت کە فەرامۆشیان کردبێت، بەلاّم هەندێکیان هەموو کات لێکۆڵینەوەی لەسەر دەکەن هەروەك لەم نمونەی خوارەوەدا ڕوونکراوەتەوە.

زانستی کۆرپەلەناسی :

چەند ساڵانێکی کەم پێش ئێستا، گروپێك لە زانایانی شاری ڕیازی عەرەبستانی سعودی، هەموو ئایەتەکانی تایبەت بە زانستی کۆرپەلەناسیان (گەشەی ئادەمیزاد لەناو ڕەحمدا) کۆکردەوە لە قورئاندا. ووتیان ئەمە ئەو زانیاریانەیە کەلە قورئاندا باسکراون. ئایا دەبێ ئەمە ڕاست بێت ؟ لە سەرەتادا ئەو ئامۆژگاریەی قورئانیان وەرگرت کە دەڵێت : "پرسیار لەو کەسە بکە کە زانایە". پاشان دەستیان کرد بە جێبەجێکردنی ئەو ئامۆژگاریە. دواتر کەسێکی بێباوەڕیان هەڵبژارد کە پرۆفیسۆری کۆرپەلەناسی بوو لە زانکۆی تۆرۆنتۆی کەنەدی. ئەو پرۆفیسۆرە ناوی (کیث موور) بوو، خاوەنی پەرتووکی کۆرپەلەناسیە و پسپۆرێکی جیهانیە لەو بابەتەدا. داوەتیان کرد بۆ شاری ڕیازو لێیان پرسی : ئەو بابەتەی کە تۆ باست لێوە کردووە لە قورئاندا ئاماژەی بۆ کراوە، ئایا ئەمە ڕاستە ؟ چیمان پێ دەڵێی دەربارەی ئەمە ؟. ئەو پرۆفیسۆرە لەوکاتەی کەلە ڕیاز مایەوە، هەموو ئاسانکاری و هاوکاریەکی پێشکەش کرا لە تەفسیرکردنی قورئان کە داوای کردبوو. تووشی سەرسوڕمانیەکی زۆر بوو لەوەی کە دۆزیەوە لەناو قورئاندا. بۆیە ئەو پەرتووکەی کە دینابوو لەسەر کۆرپەلەناسی هەستا بە ئەنجامدانی گۆڕانکاری تێیدا. لە چاپی دووەمی پەرتووکەکەیدا، کە ناونیشانی بریتی بوو لە (پێش ئەوەی ئێمە لەدیك بین) لەو بەشەی کە باس لە زانستی کۆرپەلەناسی دەکات، هەندێك بابەتی تێیدا بلاّو کردەوە کەلە چاپی یەکەمیدا نەبوون، چونکە ئەوەی کەلە قورئاندا دۆزیبویەوە پێشتر نەیزابوو وە ئەوانەی کە باوەڕیان بە قورئان هەیە دەیزانن و خەڵکانی تر نایزانن.

زۆر خۆشحاڵ بووم کە توانیم چاوپێکەوتنێك ئەنجام بدەم لەگەڵ د. کیث موور بۆ پێشکەشکردنی بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنی، کە ووتووێژمان دەربارەی مەزنی ئەو بابەتە دەکرد کەبە هۆی وێنەکانیەوە ڕوونکراوەتەوە. موور، ئاماژەی بەوەدا کە هەندێك لەو بابەتانەی کە لە قورئاندا ئاماژەیان بۆکراوە

تایبەت بە گەشەکردنی ئادەمیزاد، پێش سی ساڵ لەمەوبەردا هیچی نەزاندراوبوون. لە ڕاستیدا، مووڕ ووتی یەك ماددەی تایبەت هەیە کەلە قورئاندا وەسفی دروسبوونی سەرەتای ئادەمیزادی پێدەکات ئەویش بریتیە لە خاك و خۆڵ (نوتفە) ﴿س – الحج – ٥ ﴾، ﴿س – المؤمنون – ١٤ ﴾ ، ﴿ س – الغافر – ٦٧ ﴾. ئەمەش زانیاریەکی نوێ بوو بۆی، بەڵام کاتێك تەئکیدی لەسەر کردەوە، ئەوە بۆی دەرکەوت کە ئەم زانیاریانە ڕاستن، بۆیە لە پەرتووکەکەیدا ئەو زانیاریانەی زیاد کرد تێیدا. مووڕ دەڵێت : " هەرگیز بیرم لەمە نەکردبۆوە پێشتر "، جا کاتێك چووە بەشی ئاژەڵناسی، داوای وێنەیەکی نوتفەی کرد. کاتێك بۆی دەرکەت کە ئەم نوتفەیە وەکو کۆرپەلەی مرۆڤە وایە، بڕیاریدا هەردوو وێنەکە (مرۆڤ و ئاژەڵ) لە یەکێك لە پەرتووکەکانی خۆیدا پێکەوە دایان بنێت و بلاْویان بکاتەوە.

هەرچەندە ئەوەی کە ئاماژەی بۆکرا لە نمونەی زانیاری گەڕان بە دوای مروڤدا کەلە قورئاندا هاتووە و مامەڵە لەگەڵ بێباوەڕاندا دەکات، تاکو ئێستا ئەو زانیاریانە هەر بە ڕاستو دروستی ماونەتەوە، چونکە مووڕ یەکێك بوو لەو پسپۆڕانەی کە لێکۆڵینەوەی لەسەر ئەو بابەتە ئە نجامدا. بۆیە کاتێك هەندێك کەسی ئاسایی بانگەشە دەکەن بۆ ڕاستی ئەو زانیاریانەی کەلە قورئاندا هاتووە دەربارەی زانستی کۆرپەلەناسی، ئەوە پێویست ناکات کەسێکی تر قبووڵی زانیاریەکانی قورئان نەکات، مادام ئەو زانیاریانە لەلایەن مرۆڤێکی باوەڕپێکراو پلەبەرز و ڕێزگرتوو بەخشراوە. ئاساییە گەر هاتوو کەسێك لێکۆڵینەوە ئە نجام بدات لەسەر بابەتێکدا و بگاتە دەرئە نجامێك کە سەرچاوەی گرتووە لەو لێکۆڵینەوە یەدا، ئەوە دەرئە نجامەکەی بەڕاست و دروستی لەقەلەم دەدرێت.

کاردانەوەی گومان لێکراوان :

د.مووڕ پەرتووکێکی تری نووسی دەربارەی پزیشکی کۆرپەلەناسی. کاتێك لە تۆرۆنتۆ ئەو زانیاریانەی بلاْو کردەوە، سەرتاپای کەنەدای پێ هەژاند. ئەو زانیاریانە لەسەر لا پەڕەی سەرەکی هەندێك لە ڕۆژنامەکانی کەنەدا نورسرابوونەوە، وە هەندێك سەردێریش بە گاڵتەجاریەوە بلاْویان کردبۆوە. بۆ نمونە، لە سەردێری یەکێك لە ڕۆژنامەکان نوسرابوو کە " بابەتێکی سەرسورهێنەر دۆزراوەتەوە لە پەرتوکێکی پیرۆزی کۆندا !". لەم نمونەیەدا بە ئاشکرا دەردەکەوێت کە خەڵکی بە تەواوەتی تێناگەن لەوەی کە ئەمانە باسی چی دەکەن. لە ڕاستیدا، ڕۆژنامەنووسێك پرسیارێکی لە مووڕ کردو ووتی : ئایا پێت وانیە کە عەرەبەکان لەوانەیە بابەتی وەسف کردنی کۆرپەلەو دەرکەوتنی و چۆنیەتی گۆران و گەشەکردنیان زانیبێت ؟ مووڕ لەوەڵامدا ووتی : لەوانەیە ئەوان زانابووبن و بەمەیان زانیبێت، لەوانەشە هەندێك توێکاری سادەیان کردبێت لەسەر ئەم بابەتە- بەڵام خەڵکی پارچە پارچەیان کردووەو بە ووردی سەیری ئەم بابەتەیان کردووە- دواتر مووڕ بە ڕۆژنامەنووسەکەی گووت کە خاڵێکی زۆر گرنگت فەرامۆش کردووە، ئەویش ئەوەیە کە هەموو وێنەکای کۆرپەلە کە پیشاندرابوون بە شێوەی پرۆگرامی فلیم، هەموویان بە مایکرۆسکۆب وەرگیراوون. پاشان مووڕ گووتی : " ئایا گرنگ نیە گەر کەسێك پێش چواردە سەدە لەمەوبەردا هەوڵیدابێت بۆ دۆزینەوەی زانستی کۆرپەلەناسی. ئەوان نەیان توانیوە ببیبنن!" .هەموو وەسف کردنەکانی قورئان بۆ بەدیارخستنی کۆرپەلە ئەو مادەیەیە کە تاکو ئێستاش زۆر بچووکەو بەچاو نابیندرێت. بۆیە، دەبێ بە مایکرۆسکۆپ سەیری بکرێت. ئەو ئامێرەش (مایکرۆسکۆپ) پێش زیاتر لە دووسەد ساڵدا داهێندراوە، بۆیە د.مووڕ بە تووڕەیەوە گووتی : لەوانەیە چواردە سەدە لەمەوبەردا کەسێك بە دزیەوە ئەو مایکرۆسکۆپەی هەبووە و ئەو لێکۆڵینەوەیەش لە هیچ شوێنێکدا هەڵە ناکات. دواتر هەر ئەو کەسە بەهەر ڕێگایەك بووبێت محمدی (د.خ) فێری بەکارهێنانی ئەو ئامێرەی کردووە وە ڕازیشی کردووە کە ئەو زانیاریانە لە پەرتووکەکەیدا (قورئان) بنوسێتەوە و دایان بنێت. پاشان ئەو کەسە مایکرۆسکۆپەکەی تێکشکاندووەو ئەو نەهێنیەی لەلای خۆی شاردۆتەوە بۆ هەتا هەتایە. کەواتە، ئایا بڕوا بەمە دەکەیت ؟ بێگومان نەخێر، ئەمە پێویستی بە بەڵگەی سەلماندن هەیەو چونکە ئەمە بیردۆزێکی بنەڕەتیە. کاتێکیش پرسیاریان لە مووڕ کرد کە چۆن ئەو زانیاریانە لە قورئاندا شیدەکرێنەوە ؟ ئەویش لە وەڵامدا گووتی : " ئەمە تەنها سروشێکی (وەحییێکی) خواییە ! " .

جیۆلۆجی :

یەکێك لە هاوڕێیەکانی پرۆفیسۆر موور کە ناوی مارشاڵ جۆنسن بوو، زۆر بە ووردی و خەستی لە زانستی جیۆلۆجیدا دەیتۆژیەوە لە زانکۆی تۆرۆنتۆدا. زۆر سوودی وەردەگرت لەو ڕاستیانەی کەلە قورئاندا هاتوون دەربارەی ئەوەی کە زانستی کۆرپەلەناسی زۆر ووردە. بۆیە، داوای لە موسڵمانان کرد کە دەست بکەن بە کۆکردنەوەی هەموو ئەو زانیاریانەی قورئان کە پەیوەندی بەم بابەتەوە هەیە. جارێکی دیکەش خەڵکی سەرسام بوون بەو دۆزینەوانەدا. هەرلەو کاتەی کە ژمارەیەکی یەك جار زۆر لە بابەتدا ئاماژەی پێکراوە لە قورئانی پیرۆزدا، ئەوە بە دڵنیایەوە پێویستیان بە کاتو ماوەیەکی زۆریش هەیە بۆ ووتوویژ و تەواوکردنی هەریەك لەو بابەتانەدا. جا بە مەبەستی گفتوگۆکردن لەسەر ئەو بابەتانەدا، ئەوە جێگای خۆیەتی ئاماژە بەوە بکرێت کە قورئان زۆر بە ئاشکرایی و پوختی باسی لەو بابەتانە کردووە، لەهەمان کاتیشدا ئامۆژگاری خوێنەرانیشی کردووە بۆ جۆراو جۆرکردنی ڕاستیەکانی ئەو بابەتانە لە ڕێگای ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە بە هۆی زانایانو پسپۆڕانی ئەو بوارو بابەتانەوە. هەروەك چۆن ڕوونکراوەتەوە لە نمونەکانی پێشوو دەربارەی زانستی کۆرپەلەناسی و جیۆلۆجیدا، کە بە ڕوون و ئاشکرایی ڕاستیکان لە قورئاندا ئاماژەیان بۆ کراوە.

پێشتر ئەوەت نەزانی بوو ! :

بێگومان ئەو بۆچونو زانیاری و تێڕوانینانەی کەلە قورئاندا هاتوون لە هیچ شوێنێکی تردا نیەو نەدۆزراوەتەوە. شتێکی زۆر نایاب و کاریگەرە کە چۆن و لە چ کاتێکدا قورئان زانیاریەکانی دەبەخشێت. بە شێوەیەکی سادەو ئاسان بە خوێنەرانی دەڵێت : " تۆ پێشتر ئەوەت نەزانیووە ". بێگومان هیچ دەقێك یاخود ئایەتێك نیە لە قورئاندا کە جێگای گومان بێت. هەموو دەق و نوسینە کۆنەکانی تر کە بۆ نەتەوەکان هاتوون زۆر زانیاریان بەخشیوە، بەڵام هەموو کات باسی ئەوەی کردووە کە ئەو زانیاریانە لە کوێوە هاتوون.

بۆ نمونە، کاتێك ئینجیل باس لە مێژووی کۆندا دەکات، ئاماژە دەکات کە پادشایەك لێرەدا ژیاوە، پادشایەکی تر جەنگێکی دیاریکراوی هەڵگیرساندووە، یەکێکی تریش کۆمەڵێك کوڕی هەبووە ...هتد. هەموو کات مەرج دادەندرێت (لە پەرتووکدا) کە ئەگەر دەتەوێت زانیاری زیاتر بەدەست بهێنی لەسەر بابەتێکدا، ئەوە دەتوانی ئەو پەرتووکو ئەم پەرتووك بخوێنیتەوە. ئەمەش لەبەر ئەوەیە تاوەکو بزاندرێت کە ئەو زانیاریانە لە کام سەرچاوەوە وەرگیراوون. بە پێچەوانەی ئەو بیرۆکەیە، قورئان زانیاری بە خوێنەران دەبەخشێت و پێیان دەڵێت کە ئەو زانیاریانە شتێکی تازەو نوێن. بە دڵنیایشەوە هەموو کات ئامۆژگاری خوێنەران دەکات کە لێکۆڵینەوە ئەنجام بدەن لەسەر ئەو زانیاریانەی کە دراون بە مەبەستی جۆراوجۆرکردنی ڕاستیەکان. شتێکی زۆر سەرسورهێنەرو سوودبەخشە کە ئەو زانیاریی و بیرۆکانە هەرگیز ڕووبەڕووی بەربەرەکانی نەبوونەتەوە لەلایەن بێباوەڕانەوە. بێگومان بێباوەڕان زۆر ڕقیان لە موسڵمانان دەبێتەوە، کاتێك گوێیان لە بانگەوازی وەحی دەبێت دەربارەی دۆزینەوەی و داهێنانی زانیاریەکی تازە، ئەوە بە بەردەوامی و هەمیشە ناتوانن هیچ قسەیەکی لەسەردا بکەن و دەڵێن " ئەوە زانیاریەکی تازە نیە، دەزانین کە محمد (د.خ) لە کوێ ئەو زانیاریانەی دەست کەوتووە. ئێمە لە قوتابخانەدا ئەو بابەتانە فێردەبووین " . هەرگیز ناتوانن بەرپەرچی ڕاستیەکان بدەنەوە چونکە ڕاستیەکی تازەو نوێن ! .

دەبێت خۆت بگونجێنیت لەگەڵ ئەو ئامۆژگاریانەی قورئان سەبارەت بە ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە لەسەر ئەو زانیاری و بابەتانەدا (هەتا ی ئەگر تازەش بێت) . لەو کاتەی کە عمری کوری خطاب خەلیفەبوو، گروپێکی لە زانایان هەڵبژاردوو سپاردنی بۆ ئەوەی دیواری ئەسکەندەری مەقدۆنی (ذو القرنین)

بدۆزنەوە، پێش هاتنە خوارەوەی قورئان، عەرەبەکان هەرگیز ناوی ئەو دیوارەیان نەبیستبوو، بەڵام لەبەر ئەوەی قورئان باسی کردووە، توانیان بیدۆزنەوە. شایانی باسە ئەو دیوارە ئێستا کەوتۆتە شوێنێك لە یەکێتی سۆڤیەتی پێشوودا کە پێی دەڵێن (دێربەند – Durbend).

تێبینی :

شاری دێربەند دەکەوێتە وولاتی داغستان لە رۆژئاوای رووباری کاسپیان، بە درێژایی ١٥٠ میل لە باشوری رۆژهەلاتی گرۆزنی و چیچان، وەبە درێژایی ١٤٠ میل لە باکووری-باکووری رۆژئاوای باکو، لە ئازەربایجان. هەروەها دێربەند بە (باب- الابواب) بەناو بانگ بوو لە سەرەتای مێژووی ئیسلامدا. إمام (التبري) باسی ئەو دیوارەی کردووە لە پەرتووکە بەناوبانگەکەی بەناوی (تاریخ الرسول والملوك) لەو کاتەی کە باس لە رووداوەکانی ساڵی (٦٤٦ پ .ز) دەکات، لە سەردەمی فەرمان رەوایی خەلیفەی دووەمی راستگۆیی و ئامۆژکار (عمری کوری خطاب)دا. هەروەها ئەو شارە ئاماژەی پێکراوە لەلایەن (یاقووت) لە پەرتوکی (معجم البلدان) کە مانایەکی بەهێزی هەیە بۆ قێزەوونی داگیرکەر لە باکووری قەوقازدا، لەو شوێنەی کە پادشای بەهێزی خەزار حوکمی تێدا گێراوە. مێژووی خەزاریەکانیش زۆر بە باشی پاراستراوە هەر لە ساتەوەختی یادی هەزارەی نیوەی یەکەمدا، وشانشینەکان هەڵوەشانەوە لە ساڵی (٦٦٦ پ. ز). دێربەند وەکو خاڵێکی سەرەکی بەکاردێت لە دەروازەی باکووری قەوقازدا، لە باشوورەوە بەرەو هەرێمی فارسەکان.

عبدالله یوسف علی، بەناوبانگترین وەرگێری قورئان، هەندێك بیرو بۆچون تاووتوێدەکات لەسەر ئەسکەندەری مەقدۆنی لە پاشکۆی کۆتایی سورەتی (الکهف) دا. هەروەها بەناوبانگترین مێژووناس (ابن کثیر) ئاماژەی بەوە داوە کە ئەسکەندەری مەقدۆنی پادشایەکی لە خوا ترس بووە، کەلە سەردەمی پێغەمبەر إبراهیمدا(د.خ) ژیاوە وەبەدەوری کەعبەشدا تەوافی کردووە لەگەڵ پێغەمبەر إبراهیمدا (د.خ) .

بۆ زانیاری زیاتر، سەیری ئەم وێب سایتەی بکە : (www.muslimminorities.com) بۆ سەیرکردنی نەخشەی دێربەند (Darbend, or Derband, or Derbend, or Durbend)

سەلماندنی راستیەتی _ رێبازەکەی :

ئەوەی پێویستە لێرەدا جەختی لەسەر بکرێتەوە ئەوەیە کە قورئان بە وورديەوە باسی چەندەها بابەتی کردووە، بەڵام لە ڕاستیدا ووردی مانای ئەوە نیە کە ئەو قورئانە پەرتووکێکی وەحی ئاسمانیە، بەڵکو ووردی یەکێکە لە خەسڵەتەکانی وەحی ئاسمانی. بۆ نمونە، پەرتووکی ژمارەی تەلەفۆن وورده، بەلام ئەوە مانای ئەوە نیە کە ئەوە پەرتووکێکی وەحی ئاسمانی بێت. گرفتی ڕاسەقینە لەوەدایە کە یەکێك دەبێت هەندێك بەڵگە بهێنێتەوە لە بارەی سەرچاوەی زانیاریەکانی قورئان ئەمە لەلایەك. ئەوەی کەلە لایەکی ترەوە جەختی لەسەر دەکرێتەوە ئەوەیە کە بەرپرسیارەتی ئەو بەڵگە هێنانەوە دەکەوێتە سەر ئەستۆی ئەو کەسە. کەسێك بەبێ هەبوونی بەڵگەی پێویست ناتوانێت لە خۆیەوە ڕاستیەکانی قورئان ڕەتبکاتەوە. جا ئەگەر ئەو کەسە هەڵەیەکە دۆزیەوە لە قورئاندا، ئەوە مافی خۆیەتی کە ڕەتی بکاتەوە. ئەمەش بە ڕاستی هەر ئەو بابەتەیە کە قورئان هانی دەدات و دەیڵێت .

جارێکیان پیاوێك دوای وانە ووتنەوە هاتەلام لە باشوری ئەفریقیادا. زۆر تووڕەو دەمارگیر بوو لەوەی کە من ووتوبووم، بۆیە گلەیی و گازاندەی هەبوو لێم، ووتی کە " من ئەم شەو کە چوومە ماڵەوە هەڵەیەك دەدۆزمەوە لە قورئاندا ". لە ڕاستیدا منیش پێم ووت " پیرۆز بایت لێ دەکەم " چونکە ئەمە ژیرترین ووشەیە کە تۆ فەرمووتە. بێگومان ئەوە ڕێبازی موسڵمانە کە دەبێت بیگرێتەبەر لەگەڵ ئەو کەسانەی کە گومانیان لە ڕاستی قورئاندا هەیە، چونکە قورئان خۆی هەمان بەرەنگاربوونەوەی تێدایەو دەبەخشێت. ناچار هەر دەبێ وابێت، قبووڵ کردنی ئەو بەرەنگاربوونەوەو هەروەها دۆزینەوەی

ئەوەی کەلە قورئاندا هاتووە ڕاستە، ئەوە وا لەو خەڵکانە دەکات کە بەرەو ڕووی بێنو باوەڕی پیٚ بهێنن چونکە ناتوانن ئەو قورئانە ڕەتبکەنەوە. لە ڕاستیشدا، قورئان ڕێزیان لیٚ دەگرێت لەبەرئەوەی قورئان خۆی شتێکی تێدا هەیە کە ڕاستیەکان بۆیان جۆراوجۆر دەکات.

بەڵگەی ڕاستەقینەش کە ناتواندرێت دووبارە بکرێتەوە سەبارەت بە ڕاستیەتی قورئان، ئەوەیە کە ئەگر کەسێك توانای لێکدانەوەی دیاردەیەکی نەبوو، ئەوە پێویست بە قبووڵکردنی هەبوونی ئەو دیاردەیە ناکات یاخود لیکدانەوەی کەسێکی تر بۆ ئەو دیاردەیە. بە تایبەتی ئەگەر یەکێك نەیتوانی بابەتێك لێك بداتەوە ئەوە مانای وانیە کە ئەو کەسە دەبێت لیکدانەوەی کەسێکی تر قبووڵ بکات سەبارەت بەو بابەتە، بۆیە ڕەتکردنەوەی لێکدانەوەی کەسانی تر بەرپرسیاریەتەکەی دەکەوێتە سەر ئەستۆی خودی ئەو کەسە بۆ دۆزینەوەی وەلامێکی گونجاو ماقووڵ. ئەمەش بیردۆزێکی گشتیەو لەسەر چەندەها بابەتو بیرۆکەی تردا جێبەجیٚ دەبێت لەم ژیاندا، بەلاّم زۆر باش گونجاوە لەگەڵ بەرەنگاربوونەوەکانی قورئاندا چونکە زەحمەتی و گرانی دروست دەکات بۆ ئەو کەسەی کە دەڵێت : " من باوەری پێناکەم " . لە سەرەتای ڕەتکرنەوەکەیدا ئەو کەسە دەبێت بە خێرایی لێکدانەوەی خۆی بڵێت ئەگەر هاتوو پێی وابوو وەلاّمی کەسانی تر بە پێی پێویست نین.

لە ڕاستیدا یەکێك لە ئایەتە دیارەکانی قورئاندا کە هەمیشە بە هەڵە وەردەگێردرێتە سەر زمانی ئینگلیزی ئەوەیە کە پەروەردگار کاتێك باسی ئادەمیزاد دەکات کە گوێبیستی ئەو ڕاستیانە بووە کە بۆی لێکداوەتەوە. قورئان ئاماژەی بەوە داوە کە ئادەمیزاد ئەرکەکانی خۆی فەرامۆش کردووە چونکە دوای ئەوەی کە گوێبیستی ئەو زانیاریانە بووە، فەرامۆشی کردوون بەبیٚ ئەوەی جەختی لەسەر بکەنەوە کە ئاخۆ ڕاستن یاخود نا. بە مانایەکی تر، کەسێك گوناهبار دەبێت ئەگەر هاتوو گوێیستی زانیاریەك بوو وەلیکۆڵینەوەی لەسەر ئە نجام نەدات و جەختی لەسەر نەکاتەوە کە ئاخۆ دەبێت ئەمە ڕاست بێت. پێش بینی دەکرێت کە یەکێك هەموو زانیاریەکان بگۆڕێت و بڕیار بدات کە ئەوەی ناشایستەیە لێی دەربهێنێت و فرێی بدات وە ئەوەشی زانیاری ماقووڵ و گونجاوە بیهێڵێتەوە تا بە زوترین کات سوودیان لیٚ وەربگرێت یاخدو دواتر سوودیان لیٚ وەربگرێت .

کەسێك ڕێگە نادات کە ئەو زانیاریانە لە دەوروبەری بیروهۆشیدا نیگەرانی بکەن، بەلکو دەبێت بە جوانی پۆل پۆلیان بکات و دایان بنێت وەهەروەها نزیك بێتەوە لەو بیرۆکەیەدا. بۆ نمونە، ئەگەر بێتو ئەو زانیاریانە تاکو ئێسا جێگای گومان و تێڕامان بێت، ئەوە پێویستە یەکێك جیایان بکاتەوە کە ئاخۆ ئەو زانیاریانە نزیکن لەوەی ڕاست بن یاخود هەڵەبن. بۆیە ئەگەر هەموو ئەو زانیاریانە پێشکەش کران، ئەوە دەبێت ئەو کەسە بەبیٚ دوودڵی بڕیار لەسەر یەکێك لەو دوو هەڵبژاردنانە بدات. هەروەها ئەگەر یەکێك دڵنیا نەبوو لە ڕاستی ئەو زانیاریانە، ئەوە پێویستی لەسەری هەموو ئەو زانیاریانە بگۆڕێت وە دانیش بەوەدا بنێت کە زانیاری نیە (معلوماتی نیە و دڵنیاش نیە) لە ڕاستیاندا. هەرچەندە لەو حاڵەدا وا دەردەکەوێت کە بیٚ هوودە بێت، بەلاّم لە ڕاستیدا سوود بەخشیشە تاوەکو بە دەرئە نجامێکی باش بگات لە کاتێکی تردا ئەمەش بە لایەنی کەمە هانی ئەو کەسە دەدات کە دان بەو زانیاریانە بینێت و لیکۆڵینەوەیان لەسەر ئە نجام بدات و دووبارە چاو بە ڕاستیەکاندا بخشێنێتەوە.

ئاشنابوون بەو زانیاریانە سوودو دەرفەت بەو کەسە دەبەخشێت لەو کاتەی کە دۆزینەوەکان و داهێنانەکان دەیسەلمێنن و زانیاری زیاتری لەسەر بلاّو دەکرێتەوە. ئەوەش کە گرنگە ئەوەیە کە ئەو کەسە دەبێت مامەڵە لەگەڵ ڕاستیەکاندا بکات و بەئاسانی وازیان لێنەهێنێت بەبیٚ بەڵگەو پاسا.

بەکارهێنانی بەدیلەکان :

ڕاستەقینەی ئاشکرا دەربارەی ڕاستیەکانی قورئان بەڵگەن لەسەر باوەڕهێنانی کەلە هەموو قورئاندا هاتوون، ئەوە باوەڕهێنانەش لەبنەڕەتدا لە ڕێگای جۆربەجۆرەوە هاتوون - بەکارهێنانی بەدیلەکانن-، قورئان دەفەرموێت : " ئەو پەرتووکە سروشێکی ئاسمانیە (خواییە) گەر باوەڕت بەمەش نیە، ئەی کەواتە ئەو پەرتووکە چیە ؟ بە مانایەکی تر، خوێنەر تووشی قەیران و ناخۆشی دەبێتەوە بە هەبوونی لێکدانەوەکانی تر بۆی. لێرەدا ئەو پەرتووکە هەر ئەو پەرتووکەیە کەلە کاغەزو مەرەکەب پێکهاتووە، ئایا لە چ شوێنێکەوە هێندراوەو هاتووە ؟ دەڵێن سروشێکی ئاسمانیە، خۆ ئەگەر واش نەبێت ئەی باشە سەرچاوەکەی لە کوێوەیە ؟ ئەو ڕاستیەی کە سوودبەخشە ئەوەیە کە هیچ کەس تاکو ئێستا نەیتوانیووە لێکدانەوەیەکی تر بدۆزێتەوە بۆ ئەو قورئانە. لەڕاستیدا هەموو بەدیلەکان بەکارهێندراوون لەو کاتەی کە لەلایەن بێباوەڕانەوە داهێندراوون و دۆزراونەتەوە. ئەو بەدیلانەش بە شێوەیەکی گشتی دابەش کراون و کورتکرانەتەوە بۆ دوو قوتا بخانەی بیری ڕەهای هاوبەش کە سووربوون لەسەر یەکێك لەو بەدیلانە.

لەلایەکەوە گرووپێکی یەکجار زۆر لە خەڵك کە سەدەها ساڵ پێش ئێستا لێکۆڵینەوەیان لەسەر قورئان ئەنجامداوە و دەڵێن : " ئەو شتەی کەبە دڵنیایەوە دەیزانین ئەوەیە کە ئەو پیاوەی (محمد-د.خ) دەڵێن پێغەمبەر بووە، ئەوە شێت بووە ! ". باوەڕیان وابوو کە پێغەمبەر تارادەیەك گێل و نەفام بووە. لەلایەکی تریشەوە گرووپێکی تر لەو خەڵکانە هەن کە بانگەشەی ئەوە دەکەن کە " لەبەر هەبوونی ئەو بەڵگانەو ئەوەی کە بەدڵنیایەوە دەیزانین ئەوەیە کە ئەو پیاوە درۆزن بووە ! " . مایەی گاڵتەجاریە، هەردوو ئەو گرووپانە پێناچێت هەرگیز پێکەوەبن بەبێ بەدرۆخستنەوەیان.

لەڕاستیدا زۆربەی سەرچاوەکانی ئیسلام هەموو کات ڕەخنە لەهەردوو ئەو بیردۆزانە دەگرن و بەدرۆیان دەخەنەوە، لەدەسپێکدا ڕەتی دەکەنەوە کە پێغەمبەر شێت بوو بێت، پاشان کۆتایی پێدەهێنن بەوەی کە دەڵێن محمد (د.خ) درۆزن بووبێت. ئەو بێباوەڕانە هەرگیز تێنەگەیشتوون لەوەی کە محمد (د.خ) ناکرێت و ناتواندرێت هەردوو ئەمانە بێت (کە شێتی و درۆزنیە)! بۆ نموونە، ئەگەر هاتوو یەکێك فێڵی لێبکرێتو بڕوای وابێت کە ئەوە پێغەمبەرە، ئەوە ئەو کەسە تا درەنگانی شەو دانانیشێت بۆ ئەوەی پیلان دابڕژێت بۆی، چۆن دەکرێت من گاڵتە بە خەڵك بکەم تا باوەڕم پێبکەن کە من پێغەمبەرم ؟ بە دڵنیایەوە ئەو کەسە باوەڕی وایە کە محمد (د.خ) پێغەمبەرە، وەهەروەها باوەڕیشی بەوە هەیە کە ئەو وەڵامەشی لە ڕێگای سروشەوە پێبەخشراوە.

گرفتی ڕەخنە :

لەڕاستیدا گەورەترین ڕووبەڕووبونەوەی قورئان ئەوەیە کە وەڵامی پرسیارەکانی داوەتەوە. گەر یەکێك پرسیارێکی لە پێغەمبەر بکردایە، ئەوە سروش دادەبەزی بۆی بۆ وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارە. بێگومان گەر یەکێك شێت بێت و بڕوای وابێت کە فریشتەکان وەحی بۆ دەهێنن، پاشان کە کەسێك پرسیاری لێدەکات، ئەوە پێی وایی کە ئەو فریشتانە وەڵامەکەی بۆ دەهێنن و پێی دەڵێن. کەواتە لەبەر ئەوەی محمد (د.خ) شێتە، بۆیە بەڕاستی بیردەکاتەوە.هیچ زانیاریەك بەکەس نائێت و کەمێك چاوەڕێ دەکات وە دواتر دەچێتە لای هاوەڵەکانی و لێیان دەپرسێت : " ئایا هیچ یە کێك لە ئێوە وەڵامەکەی لایەو دەزانێت " ئەو جۆرە ئاکارە خوڕەوشتی کەسێکە کە باوەڕ ناکات بەوەی کە محمد (د.خ) پێغەمبەرە. ئەوەی بێباوەڕەکان ڕەتی دەکەنەوە قبووڵی بکەن، ئەوەیە کە یەکێك ناتوانێت هەردوو ئەو ڕێبازە- بیرۆکەیە- بگرێتەبەر. یەکێکیان هەردەبێت چەواشەکار بێت یاخود درۆهەڵبەستراو بێت. بۆیە دەکرێت ئەو کەسە یان ئەو یانیش ئەم بێت، بەڵام بە دڵنیایەوە ناکرێت هەردووکیان بێت !. ئەو ڕاستیەی کە جەختی لەسەر دەکرێتەوە ئەوەیە کە بێباوەڕان بە دڵنایەوە هەموویان یەك تایبە تمەندیان – سیفەتیان –هەیە.

ئەو سیناریۆیەی خوارەوە نمونەیەکی باشی ئەو جۆرە بازنەیەیە کە بێباوەڕان هەمیشە بەدەوریدا دەخولێنەوە. ئەگەر تۆ پرسیارێك لەهەر یەکێکیان بکەیت کە ئایا سەرچاوەو ئەصلی قورئان چیە ؟ ئەوە پێت دەڵێت کە سەرچاوەکەی بیروباوەڕی پیاوێکە کە شێت بوو. پاشان پرسیارێکی تری لێبکە، باشە ئەگەر قورئان بیروباوەڕی ئەو کەسە بێت ئەوە ئەو زانیاریانەی لە کوێ دەستکەوتووە کەلە ناو ئەو قورئانەدا دایناوون ؟ بێگومان قورئان باسی زۆر زانیاری کردووە کە عەرەبەکان پێی ئاشنانەبوونو نەیان زانیووە. کەواتە بۆ ڕوونکردنەوەی ئەو ڕاستیەی کە تۆ بۆ ئەو دەیهێنیتەوە، ئەو هەڵوێستەکەی خۆی دەگۆڕێت و دەڵێت : " باشە، لەوانیە ئەو شێت نەبووبێت، بەڵام لەوانەیە هەندێك کەسی بێگانە ئەو زانیاریانەیان پێدابێت ، کەواتە درۆی لەگەڵ خەڵکی کردوو ووتی کەمن پێغەمبەرم ؟ لەم حاڵەشدا تۆ دەبێت پرسیارێکی تری لێبکەیت : " باشە ئەگەر محمد (د.خ) درۆزن بوایە، ئەوە بۆچی باوەڕو متمانەیان پێی کردو ئەمەی لە کوێ هێناوە ؟ بۆچی محمد (د.خ) هەڵسوکەوتی وەکو بیروباوەڕی ڕاستەقینەی وابوو و پێغەمبەر بووە ؟ لە کۆتاییدا دەگەڕێتەوە بۆ ئەو گۆشەیەی کە وەکو پشیلەیەك بە پەلە ڕەخنە دەگرێت لە یەکەم وەڵامدا کە دێتە ناو بیروهۆشی. بۆ لەبیرکردنی ئەوەی کە بیروهۆشی ماوەیەك پێش ئێستا دوودڵ بوو لە باوەڕپێکردنی، ئەوە ڕەخنە دەگرێت و دەڵێت " باشە، لەوانەیە محمد (د.خ) درۆزن نەبوو بێت، بەڵام لەوانەیە شێت بێت و بەڕاستی بڕوای وابێت کە پێغەمبەرە " . بۆیە جارێکی دیکەش دەست بە بازنەی بێ ئاکام و بێسوود دەکاتەوە.

هەروەك لەسەرەوە ئاماژەی بۆکرا، قورئان کۆمەڵێك زانیاری لە خۆوە گرتووە کە سەرچاوەکەی جگە لە پەروەردگار ناکرێت بۆ هیچ کەسی تر بگەڕێتەوە. بۆ نمونە، کێ بە محمد (د.خ) فەرمووە دەربارەی دیواری ئەسکەندەری مەقدۆنی، ئەو شوێنەی کە سەدەها میل لە باکورەوەیە ؟ کێ پێی فەرمووە دەربارەی زانستی کۆرپەلەناسی ؟ کاتێك خەڵکی ئەو ڕاستیانە کۆدەکەنەوەو پێکەوەیان دەنێن، جا ئەگەر ئارەزوو نەکەن کە بوونی قورئان بە سەرچاوەیەکی ئاسمانی دابنێن، ئەوە هەر لە خۆیانەوە پەنا دەبەنە بەر پایەو گریمانەی یەکێکی تر کە ئەو زانیاریانەی بۆ محمد (د.خ) هێناوەو ئەویش بەکاری هێناوون بۆ چەواشەکردن و هەڵخەڵەتاندنی خەڵکی. بەڵام دەتواندرێت ئەم بۆچوونەیان زۆر بە ئاسانی ڕەتبکرێتەوە بە پرسیارێکی سادەو ساکار : ئەگەر محمد (د.خ) درۆزن بوو بێت، ئەوە ئەو بیرو باوەڕو متمانەیەی لە کوێوە دەست کەوتووە ؟ بۆچی کاتێك بە هەندێك خەڵکی گووت (کە من پێغەمبەرم) ئەوە یەکسەر باوەڕیان پێکردوو ڕوویان تێکرد، ئەمەش ئەویە کە کەسێکی تر هەرگیز ناتوانێت بیڵێت ؟ ئەو بیروباوەڕو متمانەشەی بە تەواوەتی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە پێغەمبەر سروشێکی ئاسمانی ڕاستی هەبوو.

سروشێک - أبو لەهەب -

پێغەمبەر محمد (د.خ) مامێکی هەبوو بەناوی ابو لەهەب. ئەو پیاوە بە جۆرێك ڕقی لە ئیسلام دەبۆوە کە هەموو کات لەدەوروبەری پێغەمبەردا دەسوڕایەوە بۆ ئەوەی ریسوای بکات. گەر ابو لەهەب بیزانیبا پێغەمبەر لەگەڵ کەسێکی بێگانە قسە دەکات، ئەوە چاوەڕێی دەکرد تا قسەکانیان تەواو دەبوو لەیەکتری جیادەبوونەوە، ئینجا دەچووە لای ئەو کەسەو لێی دەپرسی : پێغەمبەر چی پێت ووت ؟ ئایا پێی ووتی تۆ ڕەشپێستی ؟ ئەویش وەڵامی دەدایەوە دەگووت نەخێر تۆ سپی پێستی. ئایا پێغەمبەر پێی ووتی کاتی بەیانیە ؟ ئەو کەسەش دەیگووت نەخێر پێی ووتم کاتی ئێوارەیە. بە دڵنیایەوە ئەو کەسانە ئەو قسانەیان بە ابو لەهەب دەگووت کەبە تەواوەتی پێچەوانەی ئەو قسانە بوون کە پێغەمبەر پێیانی دەگووت و گوێبیستی دەبوون لێی کە قسەی مرۆڤی موسڵمان بوو. بەڵام نزیکەی دە ساڵ پێش مردنی ابو لەهەب، سوڕەتێکی بچووك لە قورئاندا ﴿ س – ابو لهب – ١١١ ﴾ دەربارەی ئەو پیاوە دابەزی. کە بە ڕوون و ئاشکرایی باسی کردووە کە ابو لەهەب دەبردرێتە ناو ئاگری دۆزەخ. بە مانایەکی تر، تەئکیدی کردۆتەوە کە ئەو پیاوە هەرگیز نەبووە موسڵمان، بۆیە هەمیشە نەفرەتی لێدەکرێت. بۆ ماوەی دەساڵ بەربەرەکانی کردوو دەیگووت : " گوێم لێبووە کە محمد (د.خ) وەحی بۆ دابەزیوو، ئەوە هەرگیز من ناگۆڕێت و هەرگیزیش نابم بە موسڵمان و دەچمە ناو ئاگری دۆزەخەوە. بە گاڵتەوە دەیگووت کەواتە ئێستا دەمەوێت

ببم به موسڵمان ئایا ئەمەت پێ چۆنە ؟ بڕوا بە سروشە ئاسمانیەکەت دەکەیت ؟ بەڵام ابو لەهەب هەرگیز نەبووە موسڵمان. ئەمەش بە ڕاستی هەڵسوکەوتێکی کەسێکە کە چاوەڕوانی لێکراوە هەر لەو کاتەی کە ئاینی ئیسلامی بەبەردەوامی بەدرۆ دەخستەوە.

لە ڕاستیدا پێغەمبەر پێی دەگووت : تۆ ڕقت لەمن دەبێتەوە و دەتەوێت بمکوژی و کۆتاییم پێ بهێنی ؟ دەی وەرە ئەوە من ئامادەم بمکوژە !" بەڵام ابو لەهەب هەرگیز نەیتوانی ئەو کارە بکات . سەیرە دە ساڵ ! لە هەموو ئەو ماوەیەشدا هەرگیز ئیسلامی قبووڵ نەکرد یاخود هاوخەمی گیروگرفت و ناخۆشیەکانی بێت.

گەر محمد (د.خ) بە ڕاستی پێغەمبەر نەبوایە چۆن دەکرا بە دڵنیایەوە بزانیبایە کە ابو لەهەب وەحی قورئان جێبەجێ دەکات ؟ چۆن دەکرا ئەوەندە دڵنیابێت کە ماوەی دەساڵ بە یەکێك ببخەشێت بۆ ئەوەی بانگەوازی پێغەمبەرایەتیەکەی بەدرۆ بخاتەوە ؟ بۆیە تەنها وەڵامی ئەو پرسیارانە ئەوەیە کە محمد (د.خ) نێردراوی پەروەردگاربوو. جا بۆ ئەوەی ئەو گرفتە ترسناکە لەولاوە دابنێت و لەخۆتی دوور بخەیتەوەیە، دەبێت بە تەواوەتی بڕوات وابێت کە پێغەمبەر وەحی ئاسمانی بۆ هێنراوە لەلایەن پەروەردگارەوە.

کۆچ کردن :

نمونەیەکی دیکەی باوەڕهێنان ئەوەیە کە محمد (د.خ) لە ماوەی پێغەمبەرایەتیدا، کە بە هۆیەوە پەروەردگار خۆی و پەیامەکەی پاراست، کاتێك شاری مەککەی جێهێشت و لەگەڵ ابو بکر (ر.خ) خۆیان لە ئەشکەوتێکدا حەشاردا لەو کاتەی کە کۆچیان دەکرد بەرەو شاری مەدینە. هەردووکیان بە ئاشکرا دەیان دیت کە کافرەکان بەرەو ڕوویان دێن بۆ کوشتنیان. لەو کاتەدا ابو بکر هەستی بە مەترسی کرد. بێگومان ئەگەر پێغەمبەر درۆزن و فێڵباز بوایە، ئەو کەسە بوایە کە هەوڵبدات خەڵکی چەواشە بکات تا باوەڕی پێبکەن کە پێغەمبەرە، ئەوە پێشبینی لێدەکرا کەلە بارودۆخێکی ئاوا ترسناکدا بە هاوڕێیەکەی بڵێت : ئەی ابو بکر سەیرکە بزانە دەتوانی ڕێگایەك لە دواوەی ئەو ئەشکەوتە بدۆزیەوە (بۆ ئەوەی لێوەی هەڵێن) یانیش لە گۆشەیەکەی ئەو ئەشکەوتەدا دادەنیشت و بێدەنگ دەبوو ؟ بەڵام لە ڕاستیدا ئەوەی کە بە ابو بکری فەرموو بە تەواوەتی بیروباوەڕەکەی هەڵدەسەنگێنێت. پێی فەرموو : " ئارامبە، پەروەردکار لەگەڵماندایە. خوا دەمان پارێزێت " جا ئێستا ئەگەر یەکێك پێی وایە کە محمد (د.خ) خەڵکی چەواشە دەکات، ئەو شێوازە بۆچوون و باوەڕەی لە کوێوەوە دەست کەوتووە ؟ بەڕاستی چوارچێوەی ئەو بیروباوەڕە هەرگیز ناگەڕێتەوە بۆ سیفەتی ئەو کەسانەی کە درۆزن بن یاخود فێڵبازن بن.

کەواتە، هەروەك پێشتر ئاماژەی بۆ کرا، بێباوەڕان هەمیشە بەدەوری بازنەیەکدا دەخولێنەوە، بەدوای ڕێگایەکدا دەگرێن کە لێوەی بێنە دەرەوەو پێی دەرباز بن ،ئەو ڕێگایەش سەرچاوەکەی دۆزینەوەی قورئان نەبێت کە دەیانگەڕێنێتەوە بۆ سەرچاوە تەواوەکەیان. لەلایەك، ، ڕۆژانی دووشەمە، چوارشەمە و هەینی دەڵێن : " ئەو پیاوە (پێغەمەبەر -د.خ-) درۆزن بوو، لەلایەکی تریشەوە پاشان لە ڕۆژانی سێشەمە، پێنجشەمە و شەممەدا دەڵێن پێغەمبەر شێت بوو" .ئەوەی کە ڕەتی دەکەنەوە قبووڵی بکەن ئەوەیە کە هیچ یەکێکیان ئامادەنیە هەردوو بیدۆزەکە بگرێتەبەر (هەردوو وەسف کردن بۆ پێغەمبەر قبووڵ بکات). پێویستیان بە هەردوو بیردۆزەکە هەیەو بڵگەی هەردووکیانیش لە قورئاندا ڕوونکراوەتەوە.

ڕووبەڕووبونەوە لەگەڵ وەزیرێکدا :

پێش حەوت ساڵ لەمەوبەردا، وەزیرێك سەردانی کردم لە ماڵەوەدا. لەو ژورە تایبەتیەی کەلێی دانیشتبووین، قورئانێك لەسەر مێزێکدا داندرابوو. قورئانەکە سەراوگێر کرابوو، وەزیرەکەش نەیدەزانی کە ئەوە چ جۆرە پەرتووکێکە. لە ناوەڕاستی ووتوویژدابووین، من ئاماژەم بە قورئانەکەداو ووتم : " من باوەڕم بەو پەرتووکە هەیە " وەزیرەکە سەیری قورئانەکەی کرك بەڵام نەیدەزانی کە چ جۆرە پەرتووکێکە،بۆیە وەڵامی دایەوەو ووتی : " لەڕاستیدا پێت دەڵێم کە ئەگەر ئەو پەرتووکە ئینجیل نیە، ئەوە نوسراوە لەلایەن پیاوێکەوە ! " لەوەڵامی ئەو قسەیەدا منیش پێم ووت : " با هەندێك زانیاریت بۆ روون بکەمەوە کەلەو پەرتووکەدا هاتووە " تەنها لە سێ چوار خولەکدا هەندێك زانیاریم بۆ گێڕایەوە کەلە قورئاندا ئاماژەیان بۆ کراوە. دوای ئەو ماوەیە، بەتەواوەتی هەڵوێستی خۆی گۆڕی و ووتی : " تۆ ڕاست دەکەیت، ئەو پیاوە ئەو پەرتووکەی نەنوسیووە، بەلکو شەیتان نوسیویەتی !". بێگومان هەبوونی ئەو هەڵویست و بیرکردنەوانە زۆر بەدبەختیە، ئەمەش لەبەر هۆکاری زۆردا. یەکێك لەو هۆکارانە، هۆکاری پەلەکردن و هە نجەتو بەهانەی سادەن. ئەمەش نیشانەی دەرچوونی دەسبەجێی بارودۆخی ناسوپاسگوزاریە.

شایانی باسە، چیرۆکێکی بەناوبانگ لەناو ئینجیلدا هەیە، باس لەوەدەکات کە چۆن جارێکیان هەندێك لە جولەکەکان گەواهیدەربووینە لەوکاتەی کە عیسی پێغەمبەر(د.خ) پیاوێکی لە گۆڕدا هەڵساندۆتەوەو زیندووی کردۆتەوە. دوای تێپەڕبوونی چوار ڕۆژ، ئەو پیاوە دووبارە مردۆتەوە. جا لەوکاتەی کە عیسی (د.خ) هاتوو بەسادەیەوە پێی فەرموو " هەڵسەوە (زیندوو ببەوە) "، ئەویش زیندوو بۆوەو دەستی بە ڕۆیشتن کردووە.

لەو دیمەنەدا، هەندێك لەو جولەکانەی کەئەو دیمەنەیان بینیبوو، بەبێ باوەڕیەوە ووتیان : " ئەمە شەیتانە، شەیتان یارمەتی داووە !" . ئەمڕۆ ئەو چیرۆکە لەهەموو کلێسەکانی دنیادا دووبارە دەگێردرێتەوە، خەڵکیش بە دەنگی بەرزەوە فرمێسکی بۆ دەڕێژن و دەڵێن : " ئەی هاوار، گەر من لەوێ بوومایە، ئەوە وەکو جولوکە بێمێشك و گەمژەکان نەدەبووم !"، بەڵام، مایەی گاڵتەجاریە کە ئەو خەڵکانە هەمان ئەو کارە دەکەنەوە کە جولەکەکان کردوویانە لەو کاتەی کە تەنها لە سێ چوار خولەکدا بەشێکی بچووکی قورئانیان بۆ ڕووندەکەینەوە ئەوە هەموویان دەگونجێ بلێن : " نۆ، ئەوە شەیتانیش ئەو کارەی کردووە و ئەو پەرتووکوی نوسیووە !" .جا بێگومان، لەبەر ئەوەی ئەوان گەڕاینەوە بۆ گۆشەیەك وهیچ وەڵامێکی تری ڕاستگۆییان پێ نەماوە، ئەوە پەنا دەبەنەبەر ئەو هە نجەتە سادەو خێرایە.

سەرچاوەی قورئان :

نمونەیەکی تر لەو نمونانەی کە خەڵکی لەبەر بیروباوەڕی لاوازیاندا بەکاری دەهێنن ئەوەیە کە لێکدانەوەی مەککیەکانە سەبارەت بە سەرچاوەی پەیامی پێغەمبەر. هەمیشە دەڵێن : " شەیتانەکان ئەو قورئانەیان بۆ محمد (د.خ) هێناوە " . بەڵام هەروەك پێشنیارو بیروباوەڕەکانی تریاندا قورئان توانیویەتی وەڵامی هەموو ئەوانە بداتەوە. لە یەکێك لە ئایەتەکاندا ﴿ س — القلم — ٥١ — ٥٢ ﴾ پەروەدگار دەفەرموێت :

" ئەوانەی بێباوەڕبوون دەڵێن : ئەم پێغەمبەرە دەستی لێ وەشێندراوە (لەلایەن شەیتان). لە کاتێکدا قورئان تەنها بریتیە لە یادخستنەوەی هەموو خەڵکی ئەم جیهانە (ئەگەر تێبفکرن) "

بەم شێوەیە ئەو گفتوگۆیە دەبەخشێت وەك وەڵام دانەوەیەك بۆ ئەو بیروبۆچونو بیردۆزانەیان. بێگومان، کۆمەڵێك گفتوگۆو ووتوویژ لە قورئاندا هاتوون وەکو وەڵامدانەوەیەك بۆ ئەو بیروبۆچونو پێشنیارانەی کە دەڵێن شەیتانەکان پەیامی قورئانیان بۆ محمد (د.خ) هێناوە. بۆ نمونە، لە بەشی بیست و

شەشەمینی قورئاندا پەروەردگار بە ئاشکرا تەئکید دەکاتەوە کە" دڵنیابن کە ئایەتەکانی ئەم قورئانە وەنەبێت لە ڕێگای شەیتانەکانەوە ڕەوانە کرابێت. شتی وا بەوان ناکرێت و هەرگیز ناتوانن بەکاری وا هەڵستن. بێگومان ئەو شەیتانە لە بیستنی وەحی و فەرمانەکانی خوا کە ڕادەگەیندرێت بە فریشتەکان دوورو بەرکەنارن " ﴿ س – الشعراء – ٢١٠ – ٢١٢ ﴾. هەروەها لە سوڕەتێکی تری قورئاندا پەروەردگار ئامۆژگاریمان دەکات بەوەی کە " ئینجا کاتێك قورئانت خوێند، ئەوە پەنا بگرە بە خوا لە شەیتانی نەفرین کراو " ﴿ س – النحل – ٩٨ ﴾.

کەواتە ئێستا چۆن دەکرێت شەیتان ئەو قورئانەی نوسیبێت ؟ کە (شەیتان) بە یەکێك بڵێت " پێش ئەوەی پەرتووکەکەم بخوێنیت، نزا لە خوا بکە کەلەمن بتپارێزێت ؟ " ئەمە کارێکی زۆر زۆر فێڵاویە. جا ئەگەر کەسێك بتوانێك کارێکی وا بکات بەڵام ئایا شەیتان دەتوانێت ئەو کارە بکات ؟ زۆربەی خەڵکی بە ئاشکرایی دەڵێن کە ئێمە ناتوانین بگەینە دەرئە نجامێکە ئاوا لەو بابەتەدا. لەلایەکەوە، پێیان وایە کە شەیتان ناتوانێت ئەو جۆرە کارانە بکات، وەهەتا ئەگەریش بتوانێت، ئەوە پەروەردگار ڕێگای نادات تا ئەو کارە بکات، وەلەلایەکی دیکەشەوە، پێیان وایە کە شەیتان تەنها دروستکراوێکە کە زۆر زۆر کەمترە لە پەروەردگار. لە ڕاستیدا، ئەو خەڵکانە بانگەشەی ئەوە دەکەن کە شەیتان دەتوانێت بە باشی ئەو کارە بکات هەروەك چۆن پەروەردگار دەتوانێت بیان کات. لە ئە نجامیشدا کاتێك کە سەیری قورئان دەکەن، سەرەرای ئەوی کە تووشی سەرسورمان دەبن لێی کە ئەمە چ جۆرە پەرتووکێکی سەرسورهێنەرە، بەڵام هەرسوورن لە سەری بیروبۆچونی خۆیان کە دەڵێن شەیتان ئەو پەرتووکەی نووسیووە.

سوپاس بۆ پەروەردگار کە موسڵمانان ئەو بیروبۆچونانەیان نیە. جا هەرچەندە لە وانەیە شەیتان کەمێك توانای هەبێت، بەڵام زۆر لە مێژە ئەو هێزو توانایەی لێسەندراوەتەوەو جیاکراوەتەوە لە تواناکانی پەروەردگار. خوانەناسێك کە بۆتە موسڵمان ئەوە باوەڕ بەمە دەکات. زانیاریەکی ئاشکرایە، بە تایبەتی لە نێوان بێباوەڕەکاندا کە شەیتان زۆر بەئاسانی هەڵە دەکات، وەهەروەها چاوەڕوانی ئەوەش کراوە کە خۆی بەدرۆ بخاتەوە ئەگەر لەوکاتەی ئەو قورئانەی نووسیبێت. بێگومان قورئان ئاماژەی بەمەش داوە لە ﴿ س – النساء – ٨٢ ﴾ :

" ئەوە بۆ ئەوانە سەرنجی قورئان نادەن و لێکی نادەنەوە و لێی وردنابنەوە ؟ خۆ ئەگەر لەلایەن کەسێکی ترەوە بوایە جگە لە خوا بێگومان جیاوازی و دژایەتیەکی زۆریان تێدا دەدۆزیەوە " .

درۆناسی :

ئەو بەهانەیەی کە بێباوەڕان لە سەرەتادا دەییەستنەوە بە هەوڵە بێهودەکانیانەوە بۆ هێنانەوەی پاساوی شینەکراوەی ئایەتەکانی قورئان، هێرشیکی دیکەیان هەیە کە هەندێك جار وادەکات کە پەیوەست بێت بەو بیردۆزانەی کە محمدیان (د.خ) بە شێت و درۆزن داناوە. لەسەرەتادا ئەو خەڵکە (بێباوەڕانە) پێیان وابوو کە محمد (د.خ) شێتە، لە ئە نجامی فێڵکردنیدا درۆ دەکات و خەڵکی گومڕا دەکات. ئەمەش ناوێکی هەیە لە زانستی درۆکردندا. ئەوە ناوەش بریتیە لە درۆناسی. مەبەستیش لە درۆناسی ئەوەیە کە کەسێك ووتەیەك دەڵێت، دواتر خەڵکی بڕوای پێدەکەن. ئەمەش هەر ئەو شتەیە کە بێباوەڕان دەیڵێن کە محمد (د.خ) تووشی هاتووە. بەڵام تاکە گرفتی ئەو بیردۆزەیان ئەوەیە کە ئەگەر یەکێك تووشی نەخۆشی درۆناسی بێت، ئەوە بە دڵنیایەوە بەهیچ شێوەیەك ناتوانێك مامەڵە لەگەڵ ڕاستیەکاندا بکات، تاکو ئێستاش قورئان هەمووی دامەزراوە لەسەر ڕاستیەکان بە تەواوەتی. هەموو ئەو بابەتانەی کە قورئان لەخۆی گرتوون و باسیانی لێوە دەکات، دەتواندرێت لێکۆڵینەوەیان لەسەر ئە نجام بدرێت بە ڕاستی. هەر لەو ساتەی کە ئەو ڕاستیانە بونەتە مایەی سەرئێشەو گیروگرفت بۆ درۆزانەکان یاخود درۆناسەکان، کە زانایانی دەرووناسی هەوڵ دەدەن چارەسەری ئەو کەسانە بکەن کەبەدەست ئەم بارودۆخەوە دەناڵێنن، ئەوە هەمیشە ڕووبەڕووی ئەو ڕاستیانە دەبنەوە.

بۆنمونە، گەر کەسێك جەستەی نەخۆش بێت و بڵێت " من پادشای ئینگلیزم " ئەوە زانایانی دەروناسی پێی ناڵێن نەخێر تۆ پادشای ئینگلیز نیت، بەلکو پێی دەڵێن تۆ شێتیت ! ئەگینا بۆ وادەکەیتو وا دەڵێیت. جگەلەمەش، ڕووبەڕووی ڕاستیەکان دەبێتەوە و پێی دەڵێن : باشە، تۆ کە دەڵێیت من پادشای ئینگلیزم، کەوایە پێمان بڵێ ئەمڕۆ شاژن لە کوێیە ؟ ئەی کوانێ سەرۆك وەزیرانت ؟ ئەی کوانێ پاسەوانەکانت ؟ کەواتە ئەگەر ئەو کەسە گرفتێکی هەبوو، ئەوە هەوڵ دەدات مامەڵە لەگەڵ ئەو پرسیارانەدا بکات، هەوڵ دەدات پاساو بەهانە بهێنێتەوە دەڵێت : ئەها..... شاژن..... چۆتە لای دایکی، ئەها..... سەرۆك وەزیران..... مردووە، لە ئەنجامدا لە نەخۆشیەکەی چاك دەبێتەوە چونکە ناتوانێت مامەڵە لەگەڵ ئەو ڕاستیانەدا بکات. جا ئەگەر بێتو زانایانی دەروناسی هەمیشە ڕووبەڕووی ئەو ڕستیانەی بکەنەوە، ئەوە لە کۆتاییدا ڕووبەڕووی ڕاستیەکان دەبێتەوەو دەڵێت، پێم وایە کە من پادشای ئینگلیزەکان نیم.

قورئانیش مامەڵە لەگەڵ هەموو ئەو کەسانەدا دەکات کە دەیخوێننەوە بەهەمان ئەو ڕێگایەی کە زانایانی دەروناسی چارەسەری نەخۆشی دڕۆناسی پێدەکەن. لە ئایەتێکی قورئانی پیرۆزدا ئاماژە بەوە کراوە کە :

" ئەی خەڵکینە، بەڕاستی ئێوە ئامۆژگاریەکی گەورەو گرنگتان لەلایەن پەروەردگارتانەوە بۆ هاتووە کە (قورئانە) شیفاو چارەسەریشە بۆ نەخۆشی دڵ و دەروونەکان و ڕێنیشاندەرو ڕەحمەتیشە بۆ ئیمانداران " ﴿ س – یونس – ٥٧ ﴾.

لەگەڵ یەکەم سەرەنجدان لەو ئایەتەدا دەردەکەوێت کە نادیارەو زۆر ڕوون نیە، بەڵام ماناکەی ئاشکرایە گەر بێتو یەکێك سەیری بکات لە ڕوانگەی ئەو نمونەی کەلەسەرەوەدا ڕوونکراوەتەوە. بێگومان کەسێك بە خوێندنەوەی قورئان چاك دەبێتەوە لە (نەخۆشیە) خەیاڵاویەکەی. قورئان هەر لە بنەڕەتدا چارەسەرو شیفایە. ووشە بە ووشەی قورئان خەڵکانی خەیاڵاوی چاك دەکاتەوە لە ئەنجامی ڕووبەڕووکردنەوەیان لەگەڵ ڕاستیەکاندا. ئەو ووتە بەناوبانگەی کەلە قورئاندا هاتووە ئەوەیە کە دەڵێت " ئەی خەڵکینە بزانن کە ...هتد ؟ ئەمە ئەو کەسانە ناچار دەکات کە دان بنێن بەوەی کە پەیوەندی بابەتەکەوە هەیە لەو کاتەی کە ئەوکەسانە چارەسەردەکات لەو خەیاڵاویەی کە ڕاستیەکانیان لەلایەن خواوە پێشکەش دەکرێت، پەروەردگاریش بە ئاسانی دەتوانێت بۆیان ڕوونبکاتەوە دوور لە بیردۆزو پاساوە بێبەهاو لاوازەکانیان.

پەرتووکی کاسۆلیکی نوێ :

ئەو جۆرە بابەتانە (ڕووبەڕووکردنەوەی خەڵکی بەرامبەر ڕاستیەکاندا) سەرنجی زۆربەی بێباوەڕەکانی بۆلای خۆیدا ڕاکێشاوە. لە ڕاستیدا، سەرچاوەیەکی تری گرنگتر هەیە کە پەیوەستە بەم بابەتەوە لە پەرتووکی (ئینسایکلۆپێدیای) کاسۆلیکی نوێدا. لە یەکێك لەو بابەتانەی کەلەسەر قورئاندا هاتوون ئەوەیە کە کلێسای کاسۆلیکی دەڵێت : " بە درێژایی سەردەمەکاندا، چەندەها بیروبۆچون و بیردۆز خراونەتە ڕوو سەبارەت بە ڕاستی و ئەصلی قورئان.....بەڵام لە کاتی ئێستادا هیچ مرۆڤێکی ژیر هیچ یەکێك لەو بیردۆزانەی قبووڵ نەکردووە !! ". ئەمڕۆش کەبەسەردەمی کلێسەی کاسۆلیکی زێڕیندا دادەندرێت، کە چەندەها سەدە دەبێت بەردەوامە، ئەو هەوڵە بێهودانە ڕەتدەکاتەوە کەبۆ شیکردنەوەی قورئان تەرخانکراون.

لە ڕاستیدا، قورئان بۆتە گرفتێك بۆ کلێسەی کاسۆلیکی. باسی ئەوە دەکات کە قورئان وەحی (پەروەردگارە)، بۆیە دەیخوێننەوەو لێکۆڵینەوەی لەسەر ئەنجام دەدەن. بێگومان پێیان خۆشیشە کە بەڵگەیەکیان دەست بکەوێت تاوەکو بیسەلمێنن کە قورئان وەحی نیە،بەڵام هەرگیز ئەو کارەیان پێناکرێت. هەروەها ناشتوانن لێکدانەوەیەکی پراکتیکی بۆ بدۆزنەوە، بەڵام سەرئەنجام ڕاستگۆ دەبن لەگەڵ لێکۆڵینەوەکانیانداو قبووڵی یەکەم لێکدانەوەی ناڕاست ناکەن کە بۆ ماوەیەکی زۆرە ڕووبەڕوویان دەبێتەوە. ئەو کلێسەیە ئاماژە بەوە دەکات کە بۆ ماوەی چواردە سەدەیە تاکو ئێستا هیچ لێکدانەوەیەکی ماقووڵ پێشکەش نەکراوە (سەبارەت بە قورئان)، بەلایەنی کەمەوە کلێسە دان بەوە دادەنێت کە قورئان پەرتووکێکی ئاسان نیە

تاوەکو ڕەتبکرێتەوە. بێگومان خەڵکانی تریش زۆر ڕاستگۆ نین لەو بابەتەدا. زۆر بەپەلەو خێرایی دەڵێن : " نۆ، ئەوە قورئان گەیشتە ئێرەش. نۆ، ئەوە قورئان گەیشتی ئەوێش " بەلاّم، ئەو خەڵکانە سەیری باوەڕپێکراوی خۆیان ناکەن لەوەی کە هەموو کات باسی دەکەن.

بێگومان ئەو قسەوباسانەی کلێسە گێروگرفت بۆ مەسیحیەکان دەنێتەوە. لەوانەیە کە ئەمە تەنها بیروبۆچونی تایبەتەی کلێسە بێت لەسەر ڕاستی و ئەصلی قورئاندا، بەلاّم وەکو ئەندامێکی کلێسە ناتوانێت کار بەو بیروبۆچونە تایبەتیە (کەسیە) بکات. ئەو کارانەش پێچەوانەی گوێڕایەڵی و ئەمەکداری و دڵسۆزیە کە کلێسە بانگەشەیان بۆ دەکات. بەهۆی چاکەخوازی ئەندامیەتەکەیەوە، دەبێت هەرچی کلێسەی کاسۆلیکی دەیڵێت، قبووڵی بکات وبەبێ پرسارکرن وەهەروەها وەکو ڕۆتینێکی ڕۆژانەش کەسانی دیکەش فێری ئەمە بکات.

کەواتە، بە شێوەیەکی گشتی ئەگەر کلێسەی کاسۆلیکی بڵێت " گوێ مەگرن لە زانیاری و بابەتە دووپاتنەکراوەکانی قورئان " ئەوە دەبێت دواتر چی بڵێت دەربارەی ئیسلام ؟ جا ئەگەر بێباوەڕان دان نەنێن بەوەی کە شتێك لە قورئاندا هەیە،ئەو شتەش دان پێنانی قورئانە، کەوایە بۆچی ئەو بێباوەڕانە زۆر کەلەڕەق و بەرگریکار و دوژمندارن لەوکاتەی کە موسڵمانان دەستپێشخەری هەمان بیردۆز دەکەن ؟ بێگومان ئەمە ئەو بابەتەیە بۆ ئەوانەی کە خاوەنی بیرۆهۆشن تاوەکو لێی تێبفکرن،بابەتێکە کەلە بیر هزراندا دەچێت بۆ ئەوانەی کە تێیدەگەن ! .

گەواهی نامەی ژیری :

بەم دوایانەدا ئەو پیاوە ژیرەی کە ناوی (هانس) بوو کلێسەی کاسۆلیکی بەڕێوەدەبرد، هەستا بە ئە نجامدانی لێکۆڵینەوە لەسەر قورئانداو ڕاوبۆچونی خۆی دەربڕی لەسەر ئەوەی کە چی خوێندۆتەوە لە قورئاندا. ئەم پیاوە چەندەها جار بەو ئاراستەیەدا ڕۆیشتووە و زۆریش ڕێزی لێدەگیرێت لەناو کەنیسەی کاسۆلیکیدا، دوای لێکۆڵینەوەیەکی وورد، ئەوەی کە دۆزیەوە لە قورئاندا کردی بە ڕاپۆرتێکو بلاّوی کردووە کەلە ئە نجامدا گەیشتۆتە ئەو دەرئە نجامەی کە دەڵێت " پەروەردگار گفتوگۆو ووتووێژی ئە نجامداوە لەگەڵ مرۆڤێك بە هۆی مرۆڤێکی دیکەوە کە محمدە (د.خ) ". دووپاتی دەکەمەوە کە ئەمە ئەو دەرئە نجامەیە کەلە سەرچاوەیەکی بێباوەڕانەوە هاتووە، لەلایەن خودی ئەو کەسەی کە بە ژێری خۆیەوە کلێسەی کاسۆلسکی بەڕیوەبردووە، پێی گەیشتووە.

باوەڕناکەم پاپا بیروبۆچونی ئەو پیاوە قبووڵ بکات، بەلاّم هەرچۆنێك بێت ئەوە ئەو بیروبۆچونەیە کە بە تێبینیەکانیشەوە، وا دادەندرێت کە دەبێت ڕای گشتی قورسایەك دروست بکات بۆ بەرگری کردنی لە بۆچونی موسڵمانان. پێویستە ئەو پیاوە چەپڵەی بۆ لێبدرێت بۆ ڕووبەڕوو کردنەوەی ڕاستیەکاندا لەوەی کە قورئان پەرتووکێك نیە وا بە ئاسانی بتواندرێت فەرامۆش بکرێت وەهەروەها تەنها خواش خاوەنی (سەرچاوەی) ئەو ووشەو ئایەتانەیە.

هەروەکو بەڵگەیەك لەسەر ئەو زانیاریانەی کەلەسەرەوەدا ئاماژەیان بۆکرا، هەموو ئەو گریمانانەی کە دەگونجا بگۆترابا و بکردرابا، ئەوە هەموویان تەواوبوون و کۆتاییان پێهات. بۆیە، تاکو ئێستا دەرفەتی دۆزینەوەی گریمانەیەکی تر لە ئارادانیە بۆ ڕەتکردنەوەی قورئانی پیرۆز.

بەرپرسیارەتی سەلماندن لەسەر ڕەخنەدا :

ئەگەر ئەو پەرتووکە (قورئان) وەحی نەبێت، ئەوە (بە بڕوای بێباوەڕەکان) فێڵ و سەرلێشێواویە، خۆ ئەگەر فێڵ و سەرلێشێواوی بێت، ئەوە پێویستە یەکێکیان ئەو پرسیارە بکات و بڵێت : " ئەی باشە سەرچاوە و ئەصڵەکەی چیەو لەکوێیە ؟ وەلە کوێوە ئێمە هەڵدەخەڵەتێنێت ؟ لەڕاستیدا، وەڵامی دروست بۆ ئەو پرسیارانە تیشکی خراوەتەسەر لە ئەصلی قورئانداو ئەو بێدەنگیە تاڵیەی کە بێباوەڕان بانگەشەی ناڕاستی بۆ دەکەن.

بێگومان، ئەگەر ئەو بێباوەڕانە هەر سووربن لەسەر ئەوەی کە قورئان پەرتووکێکی سەرلێشێواویە، ئەوە لەو ڕوانگەیەوەدا دەبێت بەڵگە بهێیننەوە بۆ داکۆکی کردن لەو بانگەوازەیاندا. بەرپرسیارەتی سەلماندن دەکەوێتە ئەستۆی ئەوان، نەك ئەستۆی موسڵمانان!. کەسێك هەرگیز وای بۆ نەچووە کە دەستپێشخەری بکات لەو بیروبۆچەنەدا بەبێ هەبوونی بەڵگەی پشتپێبەستراوی دروست. کەواتە، من پێیان دەڵێم : " تەنها یەك فێڵ و سەرلێشێواویم پیشان بدەن ! پیشانم بدەم لە کام شوێنی قورئاندا هەڵم دەخەڵەتێنێت ! پیشانم بدەن، ئەگینا مەڵێن قورئان فێڵ و سەرلێشێواویە ! " .

بنچینەی ژیان و دنیا :

یەکێك لە سیفەتە گرنگەکانی قورئان بریتیە لە چۆنیەتی مامەڵەکرندنی لەگەڵ دیاردە سەرسورهێنەرەکاندا کە نەك تەنها پەیوەست بێت بە ڕابوردووەوە، بەلکو لەگەڵ ئەو دیاردانەش کە پەیوەندیان بە ئێستا و داهاتووشەوە هەیە. لە ڕاستیدا، قورئان لە سەردەمی کۆن و لە کاتی ئێستاشدا هەر گیروگرفت بووە بۆ بێباوەڕەکان. هەموو ڕۆژێك، هەموو هەفتەیەك، هەموو مانگ و ساڵێك بەڵگەی زۆر پێشکەش دەکات و دێنێتە کایەوە کە دەیسەلمێنێت قورئان ئەو هێزەیە کە دەبێت مشتومڕی لەگەڵدا بکرێت، ئەمەش ئەو ڕاستیەی قورئانە کە نابێت لەمە زیاتر ڕووبەڕووبگرێتەوە!. بۆنمونە، قورئان لە یەکێك لە ئایەتەکانیدا دەفەرموێت :

" ئایا ئەوانەی بێباوەڕبوون نەیانبینیووەو بۆیان ڕوون نەبۆتەوە بەڕاستی ئاسمانەکان و زەوی یەك پارچەبوون، لەمەودوا لێکمان جیاکردنەوە، لە ئاویش هەموو شتێکی زیندوومان فەراهەم هێناوە، ئایا ئەوانە هەر باوەڕ ناهێنن ؟ " ﴿ س - الانبیاء - ٣٠ ﴾. مایەی گاڵتەجاریە کە ئەو زانیاریانە بە تەواوەتی هەمان ئەو زانیاریانەبوون کە کۆمەڵێك لە بێباوەڕان خەلاتی نۆبڵیان لەسەر پێبەخشرا لە ساڵی ١٩٧٣ دا.

قورئان ئاماژە بە بنچینەو ئەصڵی ئەم دنیایە دەکات – کە چۆن بە پارچەیەك دەستی پێکردووەو دروست بووە – پاشان مرۆڤ بەردەوام بووە لەسەر زیندووکرنەوەی تاکو ئەمڕۆشی لەگەڵدا بێت. سەرەرای ئەمەش، ڕاستیەکە بەم شێوەیە کە هەموو ژیان لە ئاو پێکهاتووە، کەبەڕاستی ئەمەش کارێکی ئاسان نەبووە بۆ باوەڕهێنان بە خەڵك پێش چواردە سەدە لەمەوبەردا. بێگومان ئەگەر (١٤٠٠) ساڵ پێش ئێستا لە بیابانێکدا بیتو بەیەکێك بڵێیت : " هەموو ئەو شتانەی کە تۆ دەیانبینیت (ئاماژە بۆ ئەو کەسە بکات) بەشی زۆری لە ئاو پێکهاتوون"، ئەوە مەحاڵی هیچ کەس باوەڕت پێ بکات. ئەو بەڵگەیەش نەتواندرا ئاشکرا بکرێت تاکو مایکرۆسکۆب داهێندرا. ئەو خەڵکە دەبوایە چاوەڕێیان بکردبا تا دۆزینەوەی سایتۆپلازم، کە سەرچاوەی پێکهاتەی خانەیە، لە ٨٠٪ لە ئاو دروست بووە،بۆیە بەو بەڵگەیە تواندرا بسەڵمێنردێت، ئەمەش جارێکی دیکەش دووپاتی دەکاتەوە کە قورئان وەستاوە لەسەر لێکۆڵینەوە کاتیەکان.

ووتوووێژی زیاتر لەسەر بەڵگەی هەڵخەڵەتاندن :

وەکو ئاماژەیەك بۆ ئەو بەڵگە هەڵخەڵەتێندراوانەی کە پێشتر ئاماژەیان بۆ کرا، گرنگە تێبینی ئەوەش بکرێت کە ئەو بەڵگانە پەیوەندیان بە ڕابردوو کاتی ئێسادا هەیە. هەندێك لەو بەڵگانە بەکارهێندراون، وەکو پیشانداتی هێزو زانستی پەروەردگار، بەلاّم بەڵگەکانی تر بەردەوامن لە ڕووبەڕووبونەوە لە کاتی ئێستادا. نمونەیەکیش لەم بارەیەوە، کە پێشتریش ئاماژەی بۆ کراوە، ئەو بارودۆخە بوو کەلە قورئاندا ئاماژەی بۆ کراوە سەبارەت بە أبو لەهەب. ئەمەش بە ئاشکرا دەیسەلمێنێت کە پەروەردگار زانایەو ئاگادارە بە شتە نەبیندراوەکان، دەزانێت کە أبو لەهەب هەرگیز بیروباوەڕی خۆی ناگۆڕێت و نابێت بە ئیسلام. بۆیە، پەروەردگار ئاماژە بەوە دەکات کە أبو لەهەب هەتا هەتایە نەفرەتی لێدەکرێت لەناو ئاگری دۆزەخدا. ئەم نمونەیەش لەلایەکەوە زانایی وەحی خوا ڕوون دەکاتەوە، لەلایەکی تریشەوە هۆشداریە بۆ ئەو کەسانەی کە وەکو أبو لەهەبن.

خەڵکی ئەو پەرتووکە :

نمونەیەکی زۆر گرنگ هەیە وەك دواهەمین جۆرەکانی بەڵگەی هەڵخەڵەتاندن کە دەڵێن لە قورئاندا ئایەتێك هەیە باس لە پەیوەندی نێوان موسڵمانان و جولەکەکان دەکات. ئەو ئایەتە بە ووردی باس لە بواری پەیوەندی نێوان ئەندامانی تاکەکەسی هەریەك لەو ئایینانە ناکات، بەڵکو بە شێوەیەکی گشتی پەیوەندی نێوان ئەو دوو گرووپەی چڕ کردۆتەوە. بێگومان قورئان ئاماژە بەوە دەکات کە مەسیحیەکان هەمووکات بەباشی مامەڵەیان لەگەڵ موسڵماناندا کردووە بە بەراوورد لەگەڵ ئەو مامەڵەیەی کە جولەکەکان لەگەڵ موسڵماناندا کردوویانە. لەڕاستیدا کاریگەری تەواوی ئەو قسەیەش ئەو کاتە بەدیار دەکەوێت کە بە هەستێکی ووردبینیەوە لە مانای ڕاستەقینەی ئەو ئایەتە بگەیێندرێت. ئەمە ڕاستە کە ژمارەیەکی زۆری مەسیحی و جولەکە بوونەتە ئیسلام، بەلاّم بەشێوەیەکی گشتی، جولەکەکان وەکو شەیدای دوژمنانی ئیسلام سەیر دەکرێن. خەڵکانێکی زۆر کەم هەن کە تێبگەن لەو جۆرە بانگەوازە ئاشکرایانەی کە قورئان بانگەشەی بۆ دەکات. بۆیە، ئەمە دەرفەتێکی ئاسانە بۆ جولەکەکان بۆ ئەوەی بیسەلمێنن کە قورئان درۆیەو وەحی ئاسمان نیە. ئەوەی لەسەر هەموو ئەو جولەکانە پێویستە ئەنجامی بدەن ئەوەیە کە دەبێت خۆیان ڕێك بخەنەوە، بۆ چەند سالانێکی کەم بە باشی مامەڵە لەگەڵ موسڵمانان بکەنو ئینجا پێیان بڵێن : " ئێستا پەرتووکی پیرۆزی ئێوە چیتان پێ دەڵێت لەبارەی ئەوەی کە کێ باشترین دۆستی ئێوەیە لەم دنیایەدا، جولەکەکان یاخود مەسیحیەکان ؟ سەیرکەن ئێمەی جولەکە چیتانمان بۆ کردووە ! ". هەموو کارێکیان ئەنجامداوە تەنها بۆ ئەوەی ڕاستی قورئان ڕەتبکەنەوە، بەلاّم لەماوەی (١٤٠٠) ساڵی ڕابردوودا بۆیان نەکراوە ئەو کارە بکەن، بەلاّم وەك پیشەی هەمیشەییان، بەردەوامن لەسەر ئەنجامدانی ئەو کارەیان.

ڕێبازی ماتماتیکی :

هەموو ئەو نمونانەی کە تاکو ئێستا باسکراوون پەیوەستن بە تەوەرەی (خاڵی) جیاوازەوە، کە هەریەك لەو تەوەرانە دەتواندرێت ببێت بە ڕێباز و ڕێچکەیەك بۆ قورئان بۆ ئەوەی ببێت بە پەرتووکێکی بابەتیاتە (زانستیانە) لە بنەڕەتدا، بەڵام ئەمە تەوەرێکی دیکەش دێنێتە ئاراوە، لە نێوان تەوەرەکانی تردا، ئەویش مەبەست و ئاما نجەکەیەتی ئەوەی کەلەسەر ما تماتیك-بیرکاری- دامەزراوە.

شتێکی سەرسورهێنەرە کە چۆن ڕاستیەکانی قورئان دروست بوون لەوکاتەی کە دەستەو تاقمێك ئاماژەیان بۆ دەکەن وەکو لیستێکی باشی هەڵبژاردن (گریمانە). لە ڕووی ما تماتیکەوە، دەتواندرێت قورئان بەکاربهێندرێت وەکو نمونەی هەڵسەنگاندن و پێشبینیکردن. بۆ نمونە، ئەگەر بێتو یەکێك دوو هەڵبژاردنی لەبەردەمدا بێت (وەك ئەوەی یەکێکیان ڕاست، ئەوی دیکەش چەوت)، پاشان ئەو کەسە چاوەکانی بنوقێنێت ویەکێك لەو دووانە هەڵبژێرێت، ئەوە تەنها نیو جار (یەك لەو دوانە دەروات) دەکرێت هەڵبژاردنە ڕاستەکە هەڵبژێرێت. بێگومان، یەك جار دەرفەتی هەیە ڕاست هەڵبژێرێت لەو دوو جارەدا، کەواتە یان دەبێت هەڵبژاردنە ڕاستەکە هەڵبژیرێت یانیش هەڵبژاردنە هەڵەکە.

ئینجا ئەگەر بێتو هەمان ئەوکەسە لەبەردەم دوو بارودۆخی وەکو ئەمەدا بێت (وەك ئەوەی یان ڕاست یانیش هەڵە لە بارودۆخی یەکەمدا،هەروەها یان ڕاست یانیش هەڵە لە بارودۆخی دووەمدا) ئینجا ئەو کەسە چاوەکانی بنوقێنێت و هەڵبژاردنەکەی ئە نجام بدات، ئەوە تەنها یەك جار لەو چوار جارە دا دەکرێت ڕاست بێت (چونکە یەك هەڵبژاردن لەو چوار هەڵبژاردنە دەردەهێنێت). کەواتە ئەو کەسە تەنها یەك دەرفەتی هەیە لەو چوار دەرفەتەدا، چونکە دەبێت سێ هەڵبژاردنی بەردەمی هەڵە بێت و تەنها یەکێکیان ڕاست بێت. بە مانایەکی ئاسانتر، دەکرێت هەڵبژاردنی هەڵە هەڵبژێرێت لە بارودۆخی یەکەمدا، ئینجا هەڵبژاردنی هەڵە هەڵبژێرێت لە بارودۆخی دووەمدا، یاخود دەکرێت هەڵبژاردنی هەڵە هەڵبژێرێت لە بارودۆخی یەکەمدا پاشان هەڵبژاردنی ڕاست هەڵبژێرێت لە بارودۆخی دووەمدا، یانیش لەوانەیە هەڵبژاردنی ڕاست هەڵبژێرێت لە بارودۆخی یەکەمدا، دواتر هەڵبژاردنی هەڵە هەڵبژێرێت لە بارودۆخی دووەمدا، یاخود لەوانەیە هەڵبژاردنی ڕاست هەڵبژێرێت لە بارودۆخی یەکەمدا ئینجا لە بارودۆخی دووەمیشدا هەڵبژاردنی ڕاست هەڵبژێرێت.

بێگومان (تەنها نمونە کە دەکرێت ڕاست دەربچێت بە تەوەاوەتی بریتیە لە دواهەمین نمونە (سیناریۆ) کە ئەو کەسە لەهەردوو بارودۆخەکەدا هەڵبژاردنی ڕاست هەڵدەبژێرێت. گریمانەی هەڵبژاردنەکەش هەمووی بەڕاست زۆر بە هێز دەبێت بۆی چونکە ژمارەی ئەو هەڵبژاردنانەی کەلە بەردەمیدانە بۆ هەڵبژاردن زۆر کراوون. ئەو هاوکێشە ما تماتیکەش کە باس لەو سیناریۆیە دەکات بریتیە لە ($\frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$) واتە (یەك دابەش دوو لە بارودۆخی یەکەمدا جاران یەك دابەش دوو لە بارودۆخی دووەمدا) .

هەر لەسەر ئەو نمونەی سەرەوەدا، ئەگەر بێتو ئەو کەسە لەبەردەم سێ بارودۆخدا بێت کە بە چاو نوقاندنەوە هەڵیان بژێرێت، ئەوە ئەو کەسە لەکۆی هەشت دەرفەتی بەردەمیدا تەنها یەك جار هەڵبژاردنی ڕاست هەڵدەبژێرێت (بۆ نمونە، یەك دانە دەردەهێنێت لەو هەشت دانەیەدا کە کامیان ڕاستە واتە : ($\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$). کەواتە، گریمانەی هەڵبژاردنی ڕاست لەو سێ بارودۆخەدا کەم دەبێتەوە بۆ تەنها یەك جار لەو هەشت جارەدا. بۆیە دەبێت بزاندرێت کە هەر کاتێك ژمارەی بارودۆخەکان زیادی بکات، ئەوە دەرفەتی هەڵبژاردنی ڕاست کەم دەبێتەوە، ئەم دوو دیاردەیەش بە پێچەوانەی یەکتری گونجاوو شیاوون.

کەواتە با ئێستا ئەم نمونەی سەرەوە لەسەر بارودۆخەکانی قورئاندا جێبەجێ بکەین. ئەگەر هاتوو یەکێك لیستێك بکات بۆ هەموو ئەو بابەتانەی کە قورئان بە ڕاستیان دادەنێت، ئەوە زۆر بەئاشکرا ڕوون دەبێتەوە کە ئەو بابەتانە زۆر بە ناحەزی ئەو کەسە هەموویان ڕاستن و بە کوێرانەش هەڵبژدراوون. لەڕاستیدا، ئەو بابەتانەی کەلە قورئاندا ووتووێژیان لەسەر کراوە ژمارەیان یەکجار زۆرە (هەندێك لەو بابەتانە کراون بە لیست لە قورئان و زانستی ئەکادیمدا) بۆیە، ئەو کەسەی کەلە خۆیەوە گریمانە بۆ ئەو بابەتانە دەکات، ئەوە ئەو گریمانەی پوچ و بێمانایە. ئەگەر هەزارەها

ڕێگا هەبێت بۆئەوەی قورئانی بەهەڵە بزانێت، ئەوە تەنها یەك ڕێگا لەو ڕێگایانە ڕاست بێت، ئەوکات ڕقیان لە هەڵبژاردنی ئەو کەسە دەبێتەوەو بەڕاستی دانانێن.

ئەو سێ بابەتەی (نمونەی) خوارەوەش کەلە قورئاندا ئاماژەیان بۆ کراوەو باسکراوون، بە تەواوەتی دەیسەلمێنن کە چۆن قورئان هەمیشەو بەردەوام ئەو گریمانانە تێك دەشکێنێت.

مێینەی مێشهەنگووین :

لە قورئانی پیرۆزدا، لە سورەتی ﴿ النحل – ٦٨ – ٦٩ ﴾ ئاماژە بەوە کراوە کە مێینەی مێشهەنگووین شانەکەی خۆی بەجێ دێڵێت تاوەکو خۆراك کۆبکاتەوە. ئەو کەسەی ئەمە هەڵدەسەنگێنێت، دەڵێت : " ئەو مێشهەنگووینەی کە دەیبینیت دەفڕێت بە دەوری خۆیدا، لەوانەیە نێرینە بێت یاخود مێینە بێت، بە هەڵسەنگاندنی خۆم پێم وایە مێینەیە ". بێگومان ئەو کەسە لە دوو بارودۆخدا تەنها یەك دەرفەتی هەیە کە هەڵسانگاندنەکەی ڕاست بێت. کەواتە، دەکرێت قورئان ڕاستی فەرمووبێت، هەروەها دەکرێت ڕوویدات کە زۆربەی خەڵکی باوەڕیان بەمە نەبێت هەرلەو کاتەی کە قورئان ئاماژەی بۆ کردووە، ئایا دەتوانی جیاوازی نێوان مێینە و نێرینەی مێشهەنگووینمان بۆ دیاری بکەیت و پێمان بڵێیت ؟ لە ڕاستیدا، ئەم بابەتە پێویستی بە هەبوونی پسپۆری هەیە، بەلاّم دۆزراوەتەوە کە مێشهەنگووینی مێینە هەرگیز شانەکەی خۆی جێناهێڵێت بۆ کۆکردنەوەی خۆراك، هەروەها لە شانۆگەریەکەی شکسپیردا بەناوی (هێنری چوارەم) هەندێك لە شانۆکارەکان ووتوویژیان دەربارەی مێشهەنگووین دەکەردو و دەیانگووت : مێشهەنگووینەکان سەربازن و پادشایان هەیە. ئەمەش بیروباوەڕی خەڵکی بووە لەسەردەمی شکسپیردا، پێیان وابووە کە ئەگەر مێشهەنگووینە نێرینەکان کەسێکیان دیتبا لە دەوروبەری شانەکەیاندا، ئەوە لە دەوری ئەو کەسەدا دەسورانەوەو چاودێریان دەکرد، دواتر دەگەڕانەوە بۆ ناو شانەکانیان و وەلاّمیان بۆ پادشاکەیان دەهێنا. بەلاّم، ئەو چیرۆکە بەتەوواوەتی ڕاست نیە، بەلکو ڕاستیەکە ئەوەیە کە ئەو مێشهەنگووینانە مێینەن، ئەوانە وەلاّم بۆ شاژنەکەیان دێنن. لە ماوەی سێ ساڵی ڕابردوودا، تاکو ئێستاش، لێکۆڵینەوە زانستیەکان دەریان خستووە کە بارودۆخەکە بەم جۆرەیەو ڕاستە.

کەواتە لە ئەنجامدا، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ لیستی ئەو گریمانەو خەملاندنانە کە پەیوەستە بە بابەتەکانی مێشهەنگووینەوە، ئەوە دەبینین قورئان وەکو یەك دەرفەتی ڕاستی بۆ داناوە، ئەو گریمانانەش تەنها یەکی ڕاستە لەو دوو دەرفەتەدا.

خۆر :

سەرەرای بابەتی مێشهەنگووین، قورئان باس لە خۆریش دەکات لەگەڵ شێوازی سوڕانەوەی بەناو بۆشایی ئاسماندا. جارێکی دیکەش یەکێك دەتوانێت گریمانە لەسەر ئەو بابەتەدا بکات. کاتێك خۆر بەناو بۆشایی ئاسماندا دەسوڕێتەوە ، ئەوە دوو گریمانە (هەڵبژاردن) هەیە، ئەو دوو گریمانەش ئەوەیە کە یان بەناو بۆشاییدا تێدەپەڕێك هەروەك چۆن بەردێك تێدەپەڕێت کاتێك کە دەهاوێژرێت، یانیش بە شێوەیەکی گونجا و ڕێکوپێك بەناو بۆشاییدا تێدەپەڕێت. قورئان باس لە دووەهەمین هەڵبژاردن دەکات کە خۆر لە ئەنجامی جولەی تایبەتی خۆی بەناو بۆشایی ئاسماندا تێدەپەڕێت ﴿ س – الانبیاء - ٣٣﴾. بۆ ئەنجامدانی ئەو کارەش، قورئان ووشەی (سبح)ی بەکارهێناوە بۆ وەسف کردنی جولەی خۆر بەناو بۆشایی ئاسماندا. جا بۆئەوەی بە شێوەیەکی جوان مانای تەواوی ئەو ووشە عەرەبیە ئاڵۆزە لێك بدەینەوە بۆ خوێنەر، ئەوە ئەو نمونەی خوارەوە دەهێنینەوە :

ئەگەر کەسێك لەناو ئاودا بێت وە بمانەوێت ووشەی (سبح) بەسەریدا جێبەجێبکەین لەو جولانەوەی کە لەناو ئاوەکەدا دەیکات، ئەوە وا دەزانرێت کە ئەو کەسە مەلە دەکات وەبە شێوازی تایەبتی خۆی دەڕوات نەك لەئە نجامی پاڵە پەستۆی هێزێکی ڕاستەوخۆ بەسەریدا. بۆیە، کاتێك ئەم ووشەیە بەکار دەهێندرێت وەکو ئاماژەیەکە بۆ جوڵانەوەی خۆر بەناو بۆشایی ئاسماندا..... ئەوەش مانای وایە کە خۆر بە نۆرە دەخولێتەوە بەناو بۆشاییدا. بۆیە، ئەمەش هەر ئەو بابەتەیە کە قورئان جەختی لەسەر کردۆتەوە، بەڵام ئایا بابەتێکی ئاسانە بۆ دۆزینەوە ؟ وە ئایا هیچ کەسێکی ئاسایی دەتوانێت بڵێت کە خۆر دەخولێتەوە ؟ تەنها لەسەردەمی پێشکەوتنی (تەکنەلۆجیادا) توانرا ئامێری زانستی وا دروست بکرێت و هەبێت بۆ پیشاندانی وێنەکانی خۆر بە ڕێکوپێکی، ئەوکات ئەو کەسانە توانیان سەیری خۆر بکەن بێ ئەوەی کوێریان بکات. هەروەها لە ئەنجامی ئەو پیشکەوتنەشدا توانرا ئەوەش بدۆزرێتەوە کە نەك تەنها پەڵە لەسەر خۆردا هەیە، بەڵکو ئەوەش دۆزرایەوە کە ئەو پەڵانە لە هەر بیست و پێنج ڕۆژێکدا یەك جار دەجولێنەوە. ئەو جوڵانەوەیەش ئاماژەیە بۆ خولانەوەی خۆر بەدەوری چەقەکەی خۆیدا وە بەتەواوەتی دەیسەلمێنن کە خۆر دەسوڕێتەوە بەناو بۆشایی ئاسماندا، ئەمەش پێش (١٤٠٠) ساڵ قورئان ئاماژەی بۆ کردووە.

کەواتە، ئەگەر دووبارە بگەڕێینەوە بۆ بابەتی گریمانەو هەڵسەنگاندن، ئەوە گریمانەی ڕاستی لەبارەی ئەو دوو بابەتەدا – ڕەگەزی مێشهەنگووین و جولانەوەی خۆر – یەك لە چوارە لەڕووی هەبوونی دەرفەتەوە !!!.

کـاتـی وولاتـان :

ئەگەر بێتو بگەڕێینەوە بۆ چواردە سەدە لەمەوبەردا، ئەوە لەوانەبوو خەڵکی شتێکی ئەوتۆیان نەدەزانی دەربارەی کاتی وولاتان. ئایەتەکانی قورئان جێگای سەرسوڕمانە دەربارەی ئەو بابەتە، کە ماناکەی ئەوەیە خێزانێك ژەمی نان خواردنی سپێدە دەخۆن لە کاتی ڕۆژهەلاتندا، کەچی لە هەمان کاتدا خێزانێکی تر خۆشی وەردەگرن لە ئاووهەوای شەودا، کە ئەمەش بەڕاستی شتێکی سەرسوڕهێنەرە. لەڕاستیدا، چواردە سەدە لەمەوبەردا، ئادەمیزاد نەیدەتوانی زیاتر لە سی (٣٠) میلدا زیاتر کۆچ بکات لە ڕۆژێکدا. بۆیە، بۆنمونە، مانگێکی پێدەچوو تا لە هیندستانەوە دەچوو بۆ مەغریب. جا لەوانەیە کاتێك کە نانی ئێوارێی دەخوارد لە مەغریبدا، ئەوە پێی وابوو کە ئەگەر ئێستا لە وولاتی خۆیان لە هیندستندا بوونایە ئەوە هەم دیسان نانی ئێوارێیان دەخوارد. ئەمەش لەبەر ئەوەبوو کە نەیاندەزانی لە ئەنجامی پرۆسەی کۆچکردندا، بەناو کاتی وولاتاندا دەسوڕێنەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی پەروەردگار هەموو شتێك دەزانێت (العلام)، ئەوە قورئان دان بەو دیاردەیەدا دادەنێت.

لە یەکێك لە ئایەتە گرنگەکاندا ئاماژە بەوە کراوە کاتێك کە دنیا کۆتایی پێ دێت و ڕۆژی لێپرسینەوە دادێت، هەموو شتێك یەکسەرو دەسبەجێ ڕوودەدات. جا ئەو کردارە خێرایەش هەنێك خەڵك لە کاتی ڕۆژدا دەگرێت وە هەندێکیشیان لە کاتی شەودا دەگرێت. ئەمەش بە ئاشکرا ژیری و دانایی پەروەردگار دەسەلمێنێت و دەری دەخات کە خوا پێشتر ئاگاداربووە بە هەبوونی کاتی وولاتان پێش ئەوەی ئەو داهێنانە هەبێت پێش چواردە سەدە لەمەوبەردا. بێگومان ئەو دیاردەیەش شتێکی بەرچاو نیە لە پێش چاوی یەکێك یاخود لەئەنجامی تاقیکردنەوەی ئەزموونی کەسێك بێت، بەڵکو ئەو ڕاستیە خۆی لەخۆیدا بەسە بۆ سەلماندنی ڕاستیەتی قورئان.

کۆتایی :

دواجار گەڕانەوە بۆ بابەتی گریمانەو هەڵسەنگاندن بەمەستی ئەو نمونانەی کە لەسەرەوەدا ئاماژەیان بۆکراوە، ئەو گریمانانەی کە کەسێك بەڕاستی هەڵیسەنگاندووە دەربارەی ئەو سێ بابەتەی کە باسکران- ڕەگەزی مێشهەنگووین و جولانەوەی خۆر و هەبوونی کاتی وولاّتان- ئەوە تەنها یەك لە هەشت جارە.

بێگومان کەسێك دەتوانێت بەردەوام بێت لەسەر ئەو بابەت و ئەم بابەتدا، لیستێکی دوورو درێژ دروست بکات بۆ ئەو گریمانانە. بە دڵنیایشەوە گریمانەکان زۆر زیاتر دەبن لەگەڵ زیادبوونی ئەو بابەتانەی کە ئەو کەسە دەیەوێت هەڵیان بسەنگێنێت، بەلاّم ئەو شتەی کە ئەو کەسە ناتوانێت نکۆڵی لێبکات ئەوەیە کە ئەو گریمانانەی کە محمدی (د.خ) نەخوێندەوار بەڕاستی و دروستی خەملاندویەتی دەربارەی هەزارەها بابەت، کە هەرگیز بۆ جارێکیش بێت هەڵەی تێیاندا نەکردووە، ئەوە ئەو گریمانانە زۆر بەرزو پڕبەهان کە دەبێت هەموو ئەو بیردۆزانە بەتەواوەتی لابدات کەبۆ ڕاستێتی و دانانی قورئان بوونیان هەیە. هەتا ئەگەر بێتو ئەو بیردۆزانە لەلایەن سەختترین دوژمنانی ئایینی ئیسلامیشەوە بێت !.

لەڕاستیدا، قورئان پێشبینی کردووە بۆ ئەو جۆرە ڕووبەڕووبوانە. گومانی تێدانیە کە ئەگەر بێتو یەکێك بچێتە ناو پارچە زەوی کەسێکی ترو پێی بڵێت : " من باوکت دەناسم و چاوم پێکەوتووەو دیومە " . ئەوە لەوانەیە ئەو پیاوەی کەلە ناو زەویەکەدایە گومانی لە ووتەکانی ئەو کەسە هەبێت و پێی بڵێت : " تۆ تەنها هاتووی بۆ ئێرە، چۆن دەکرێت باوکم بناسیت ؟ لە ئەنجامی ئەوەدا پرسیاری لێدەکات: پێم بڵێ، باوکم پیاوێکی چۆنە، بالاّ بەرزە، کورتە، سەروسیمای ڕەشە، زەردە ؟ بە کێ دەچێت و چۆنە ؟ بێگومان ئەگەر مێوانەکە هەموو پرسیارەکان بە ڕاستی وەلاّم بداتەوە، ئەوە هیچ گومانێك لەسەری نامێنێت، بەلاّم پێی دەڵێت : من وا دادەنێم کە تۆ باوکم دەناسیت ، بەلاّم نازانم کە تۆ چۆن باوکم دەناسیت، بەلاّم پێم وایە تۆ ئەمە دەزانیت ! "

ئەم بارودۆخەش هەمان بارودۆخی قورئانە. قورئان ئاماژە دەکات بەوەی کە ئەو قورئانە سەرچاوەی گرتووە (لەلایەن کەسێکەوە هاتووە) کە دروستکەری هەموو شتێکە. کەواتە هەموو کەسێك مافی خۆیەتی بڵێت : چۆن باوەڕ بەمە بکەم ! جا ئەگەر دانەری ئەو قورئانە بەڕاستی سەرچاوەی ژیان و هەموو شتێکی ئاسمان و زەویدا بێت، ئەوە دەبێت هەموو شتێك بزانێت دەربارەی ئاسمان و زەوی. هەردبێت هەموو کەس هەمان ئەو ڕاستیانە بدۆزنەوە دوای لێکۆڵینەوە لە قورئاندا. جگە لەمەش، ئەو شتەی کە هەموومان بە دڵنیایەوە دەیزانین ئەوەیە کە ناکرێك هەموومان پسپۆڕو شارەزا بین بۆ شکردنەوەو لێکدانەوەی ئەو بابەتانەی کە قورئان جەختی لەسەر کردۆتەوە. باوەڕی ئەو کەسەش زیاتر دەبێت مادام بەردەوامە لەسەر تەئکید کردنی ئەو ڕاستیانەی کەلە قورئاندا ئاماژەیان بۆکراووە. وە دەکرێت هەموو کەس ئەو لێکۆڵینەوانە لەسەر بابەتەکانی قورئاندا بکات لە هەر کاتێکی ژیانیدا بێت.

خوای گەورە هەموو کەس ڕێنمویی بکات بۆسەر ڕێگای ڕاست .

پاشكۆی یەكەم -١-

ئەندازیارێك لە زانكۆی تۆرۆنتۆدا ئارەزوی زانستی دەروونناسی بوو وەهەندێك بابەتیشی لەسەر ئەو زانستە خوێندبۆووەو لێكۆڵینەوەی لەسەر كردبوو، ناونیشانی لێكۆڵینەوەكەشی بریتیبوو لە (چالاكی و توانای ووتووێژی دەستە دەستەو گروپ). مەبەست و ئامانجی لێكۆڵینەوەكەشی بریتیبوو لە دۆزینەوەی تواناو بەهرەی خەڵكی لەو كاتەی كە بەشێوەی گروپ گروپ و بەكۆمەڵ گفتوگۆ ئەنجام دەدەن، جا ئەو گروپە لە دوو كەس پێك هاتبێت، یاخود سێ كەس بێت یانیش دە كەس بێت.....هتد. ئەو هێلكاریەی كە بەدەستی گەیشت لە ئەنجامی لێكۆڵینەوەكەیدا، لە هەندێك شوێندا هێلكاریەكە بەرزو نزم دەبۆووە، بەلاَم لە گروپی دووكەسیدا گەیشتە بەرزترین خاڵ، لەمەشدا بۆی دەركەوت كە خەڵك زور بە تواناو بەهرەدارن لەو كاتەی كە بەدوو قۆڵی (گروپی دوو كەسی) گفتوگۆ لەگەڵ یەكتریدا دەكەن. بێگومان ئەو دۆزینەوە و دەرئەنجامەش شتێكی چاوەڕوان نەكراو بوو بۆ ئەو ئەندازیارە، بەلاَم ئەو لێكۆڵینەوەیە، ئامۆژگاریەكی زۆر كۆنە كەلە قورئاندا هاتووە لە سورەتی ﴿ سبأ – ٤٦ - ﴾ :.

" پێیان بڵێ (ئەی پێغەمبەر) : بەڕاستی من یەك ئامۆژگاری ئێوە دەكەم، كە بۆ خوا و لەبەر خوایە، دوو قۆڵی یان بە تەنهایی هەڵوێستە بكەن، پاشان بیر بكەنەوە..... " .

پاشكۆی دووەم -٢-

لە هەشتاو نۆهەمین سورەتی قورئاندا ﴿ س – الفجر – ٧ - ﴾ باسی شارێكی دیاریكراو دەكات بە ناوی (ئیرەم – واتە شاری ستوونەكان-) ، ئەو شارە لە مێژووی كۆندا نەناسراوەو بوونی نەبووە بە درێژایی ئەو ماوەیەی كە مێژوناسەكان پێوەی خەریك بووینە. بەلاَم لە دیسەمبەری ساڵی ١٩٧٨ دا پەرتووكێكی جۆگرافیای نەتەوەیی هەندێك زانیاری گرنگو بەسوودی بلاَوكردەوە كە ئاماژەی بۆ ئەوە كردووە لە ساڵی ١٩٧٣ دا لە شاری (ئەلبا)ی سوریادا دەستكرا بە گەڕان بە دوای پاشماوە كۆنەكان. لە ئەنجامدا دەركەوت كە ئەو شارە زۆر كۆنەو مێژوەكەی دەگەڕێتەوە بۆ (٤٣) سەدە لەمەو بەردا، بەلاَم ئەمە بەشی هەرە سەرسورهێنەری ئەو شارە نیە، بەلكو لێكۆلێرەوەكان لە كتێبخانەی شاری ئەلبادا تۆماری (سجل)ی هەموو شارەكەیان دۆزیەوە كە دەری دەخات خەڵكی ئەلبا كاری بازرگانیان كردووە. جا باوەڕ بكەیت یاخود نا، لە لیستێكی تۆمارەكەدا ناوی شاری ئیرەم هاتووە. وە خەڵكی ئەلباشی كاری بازرگانیان لەگەڵ خەڵكی ئیرەمدا ئەنجام داوە. لە كۆتاییدا داوات لێدەكەم كە بە ووردی سەرنجی ئەو ئایەتەی خوارەوە بدەیت :

" خوانەناسان (وا دیارە قورئان بە بەڵگە دانانێن بۆیە) دەڵێن : باشە چی دەبوو ئەگەر نیشانەو بەڵگەی لەلایەن پەروەردگاریەوە بۆ ڕەوانە بكرایە ؟ تۆش ئەی پێغەمبەر لەوەلاَمیاندا بڵێ : موعجیزەو نیشانەو بەڵگە بەدەست خوا خۆیەتی و من تەنها ئاگاداركەرەوەو بێداركەرەوەیكی ئاشكرام بۆتان. بەلاَم ئایا بەس نیە بۆیان كەبە ڕاستی ئێمە قورئانمان دابەزاندووە بۆت، وەبەسەریاندا دەخوێندرێتەوە ؟ بێگومان لە قورئاندا ڕەحمەت و یادەوەری ئاشكرا هەیە بۆ ئەو كەسانەی كە باوەڕ دەهێنن " ﴿ س – العنكبوت – ٥٠ – ٥١ ﴾.

سەرچاوە

هەروەك خۆی كەلە پەرتووكەكەدا هاتووە :

The Holy Quran," Text, Translation and Commentary by Abdullah Yusuf Ali, 1934. (Latest Publisher: Amana Publications, Beltsville, MD, USA; Title: "The Meaning of the Holy Quran," 1992). Includes subject index.

The Meaning of the Glorious Koran," An Explanatory Translation by Mohammed Marmaduke Pickthall, a Mentor Book Publication. (Also available as: "The Meaning of the Glorious Koran," by Marmaduke Pickthall, Dorset Press, N.Y.; Published by several publishers since 1930).

"The Bible, The Quran and Science (Le Bible, le Coran et la Science)," The Holy Scriptures Examined in the Light of Modern Knowledge, by Maurice Bucaille, English version published by North American Trust Publication, 1978.

"The Amazing Quran," a lecture delivered by Dr. Miller, was published as a booklet by AQPH.

Posted by the permission of AQPH